

มหาวิทยาลัยมหิดล
หอสมุดและคลังความรู้

Sirindhorn
Music Library

สำเนียงเสียงสัตว์

The Melodies of Creatures

The Special Project to Celebrate
HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn's 69th Birthday Anniversary
by Sirindhorn Music Library, MULKC

โครงการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวาระวันคล้ายวันพระราชสมภพ
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี

สำเนียงเสียงสัตว์

สำเนียงเสียงสัตว์

โครงการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวาระวันคล้ายวันพระราชสมภพ
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
“สำเนียงเสียงสัตว์”

เจ้าของและผู้จัดพิมพ์

ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล
ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

คณะผู้จัดทำสูจิบัตร

นางสาวภัทริกา นันทวิชิต, นางสาวณัฐดา นุ่มปราณี, นายอุดมเกียรติ เฟื่องอุบล,
นางสาวกิริยา วรกลยากุล, นางสาวตรี บุญपालิต, นายก้องภพ ปิยสังคม,
นางสาวนภสร นาคแท้, นางสาวกัญญาณัฐ ปัตถภัย, นายตลับเพชร โพธิ์วัด,
นางสาวณัฐกมล ชาแจ้ง, นางสาวนันทรัตน์ เกตุศรี

ออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

บริษัท สยามจุลละมณฑล จำกัด

ภาพประกอบ

นายสรวิศ อัดตปรีชากุล

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๗

จำนวนที่พิมพ์ ๓๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย บริษัท สยามจุลละมณฑล จำกัด

เลขที่ ๘๘/๒๘ ถนนเขตอำเภอพัฒนา ตำบลบางคูรัด

อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๑๐

โทร.๐๖๓ ๔๕๑ ๙๓๕๙, ๐๖๑ ๕๑๙ ๓๖๔๑, ๐๙๒ ๔๒๕ ๕๒๒๙

www.siamclmt.com

Email: contact@siamclmt.com

กำหนดการ	๔
สารจากผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล	๗
คำนำ	๙
ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนกษัตริย์ศจันทราบานสำเนียงเสียงสัตว์	๑๐
วัตถุประสงค์ในการจัดงาน	๑๑
คำสั่ง หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล	๑๒
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ	
เพลงไทยเดิมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์	๒๑
กลุ่มที่ ๑ สัตว์ปีก	๒๑
กลุ่มที่ ๒ สัตว์บก	๓๔
กลุ่มที่ ๓ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	๔๙
กลุ่มที่ ๔ สัตว์น้ำ	๕๔
กลุ่มที่ ๕ สัตว์ในจินตนาการ	๕๕
บรรณานุกรม/บุคลากรกรม	๖๐
เสียงไก่ จากลิ้นปี่	๖๑
เสียงจ๊กจั่น ของเล่นพื้นบ้าน	๖๒
วิทยากร	๖๓
วงดนตรีสำเนียงเทพฯ ร้านเทพฯ บาร์	๖๓
นักดนตรีรับเชิญ	๖๓
นาฏศิลป์	๖๔
ขอขอบพระคุณ	๖๔

กำหนดการ

โครงการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวาระวันคล้ายวันพระราชสมภพ
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
“สำเนียงเสียงสัตว์”

วันอังคารที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.
ณ อาคารเรือนไทย (ระเบียบ คณะเกษตร) มหาวิทยาลัยมหิดล

ช่วงเช้า

๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น. ลงทะเบียนเข้าร่วมงาน

๐๙.๐๐ - ๐๙.๓๐ น. พิธีเปิด

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย
กล่าวต้อนรับ

ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล
กล่าวรายงาน

รองอธิการบดีฝ่ายการคลัง กล่าวเปิดงาน

- ผู้ร่วมงานชมนิทรรศการจากห้องสมุดดนตรี
สมเด็จพระเทพรัตนฯ ชุด “สำเนียงเสียงสัตว์”

- การแสดงนิทรรศการผลงาน “การประคบทองบนนงผ้าน”
ของเยาวชน

๑๐.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. กิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (workshop)

กิจกรรม ๑ ทำอุปกรณ์ดนตรีที่ให้เสียงไก่ (ตัดลิ้นปี)

จำนวน ๒๕ ท่าน วิทยากรโดย อาจารย์สิงหนล สัจจุ้ย

กิจกรรม ๒ ทำของเล่นพื้นบ้านที่ให้เสียงจ๊กจั่น

จำนวน ๕๐ ท่าน

กิจกรรม ๓ สาธิตการทำขนมไทย โดย มูลนิธิราชสุตา

กิจกรรม ๔ สีสันอาหาร

...อาหารโบราณชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

- กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

๑๐.๔๕ น. เป็นต้นไป การแสดงเยาวชนค่ายวัฒนธรรม RILCA ลีลาไทย

พักรับประทานอาหารกลางวัน

ช่วงบ่าย

๑๓.๓๐ - ๑๕.๓๐ น. การเสวนาประกอบการบรรเลงดนตรีไทยในหัวข้อ

“สำเนียงเสียงสัตว์” วิทยากรโดย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.พูนพิศ อมาตยกุล

อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรัฐ (ศิลปินแห่งชาติ)

อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี

นักดนตรีโดย วงสำเนียงเทพฯ

การแสดงนาฏศิลป์ชุดพิเศษ

ดำเนินรายการโดย ภัทริกา นันทวิชิต และ

ณัฐดา นุ่มปราณี

๑๕.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. การแสดงดนตรีไทย

ชุด “เพลงร้อยเรียงสำเนียงเสียงสัตว์”

โดย วงสำเนียงเทพฯ

กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

กิจกรรม ตัดลิ้นปี่ (เสียงโก)

กิจกรรม โขนายดอกเข็ม

กิจกรรม ทำจิกจั้น

กิจกรรม ทำตุ๊กตาสัตว์ DIY

เรือรับรองวิทยากร

นิทรรศการ

สาธิตทำขนมไทย
มูลนิธิราชสุดา

ที่นั่งเรียงแถว

พื้นที่ศิลปะ

เวทีเล็ก

เวทีใหญ่

แผนที่งาน

เปิดทางไปที่กิจกรรมทำลิ้นปี่
เสียงโก

งานประเพณีของชนเผ่า
ชาวชนคำยวัฒนธรรม RILCA

จุดปฐมพยาบาล

จุดลงทะเบียน

จุดรับประทานอาหาร
สำหรับผู้ลงทะเบียน

คุณอยู่ตรงนี้

สาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุพพล เผ่าสวัสดิ์
ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล
เนื่องในโอกาสจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
“สำเนียงเสียงลัดด์” ประจำปี ๒๕๖๗
วันอังคารที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ทุกท่านคงจะเคยได้ยินคำกล่าวที่ว่า “คนใดไม่มีดนตรีกาล ในสันดาน เป็นคนชอบกลนัก” บทประพันธ์นี้อยู่ในเรื่อง “เวนิสวานิช” พระราชนิพนธ์แปล ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จาก “The Merchant of Venice” ของ William Shakespeare การพูดถึงดนตรีนั้นมีใช่มีเพื่อนำพาความสุข ความสุนทรีย์ในอารมณ์มาสู่ผู้เล่นและผู้ฟัง หรือทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไพเราะเสนาะหูเท่านั้น ดนตรียังมีอะไรอีกมากมาย ที่พร้อมจะมอบให้แก่ทุก ๆ คน ที่มีดนตรีในหัวใจ หอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดลตระหนักถึงความสำคัญของดนตรี จึงก่อเกิดห้องสมุดดนตรีขึ้นเพื่อคนรักในการดนตรี โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน์” และเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดห้องสมุดดนตรีฯ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕

เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๙ พรรษา วันอังคารที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล จึงจัดโครงการ

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ขึ้น โดยมีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น การเสวนาพูดคุยเกี่ยวกับดนตรีไทย กิจกรรม “สำเนียงเสียงสัตว์” ที่จะนำบทเพลงอันไพเราะที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นานาชนิด ซึ่งคิดกวีดนตรีไทยสร้างสรรค์ขึ้น นำมาขับร้องบนเวที ให้แก่ทุกท่านได้รับความสุนทรีย์ ไม่ว่าจะ เป็นบทเพลงเกี่ยวกับช้าง ม้า วัว ควาย กระต่าย เต่า ไก่ กระแต

ในโอกาสที่เป็นมงคลนี้ ผมขอส่งความปรารถนาดีมายังทุกท่าน ขอให้ จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีคุณภาพชีวิตที่เพียบพร้อมไปด้วยความสุขและความมั่นคงในการดำรงชีวิต เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์และอนุรักษ์ดนตรีไทย ให้เจริญก้าวหน้าไปสู่ระดับสากล อย่างยั่งยืนสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพล เผ่าสวัสดิ์
ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนำ

หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นส่วนงานที่มีความสำคัญของมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งค้นคว้า สืบค้น ข้อมูลต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้แบบไม่มีที่สิ้นสุด นอกจากนี้หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ยังตระหนักถึงความสำคัญทางด้านการดนตรี จึงจัดตั้งห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีไทยในรูปแบบดิจิทัลที่ทันสมัย และสืบค้นข้อมูลได้อย่างง่ายดาย

เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๙ พรรษา วันอังคารที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล จึงจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “สำเนียงเสียงสัตว์” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๗ และการจัดงานดังกล่าวจัดพิมพ์สูจิบัตรขึ้นเพื่อมอบเป็นที่ระลึกให้แก่ผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมงาน ภายในสูจิบัตรนี้จะรวบรวมข้อมูลที่สำคัญทางการดนตรี ได้แก่ เพลงไทยเดิมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์กลุ่มสัตว์ปีก สัตว์บก สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์น้ำ และสัตว์ในจินตนาการ นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมการทำเสียงไถ่จากลิ้นปี การทำเสียงจ๊กจั่น ของเล่นพื้นบ้าน และการแสดงดนตรีจากวงสำเนียงเทพาพร้อมศิลปินรับเชิญ

ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ขอขอบคุณผู้มีอุปการคุณ หน่วยงานราชการ องค์กร บริษัทต่าง ๆ ที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ และมีส่วนช่วยอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทางการดนตรีไทย ให้ดำรงคงอยู่เคียงคู่กับประเทศไทยตลอดไป

ดร.อภิภู สิทธิภูมิมงคล

รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษาและพันธกิจพิเศษ
หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน กับงานสำเนียงเสียงสัตว์

ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน จัดตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓ โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ นางวิภา โภยสุขโข ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในมงคลวโรกาสที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบ โดยได้รับเงินทุนสนับสนุนจากธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) จำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน) จากนั้นใน พ.ศ. ๒๕๓๕ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน” และเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดห้องสมุดดนตรีฯ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์การดนตรีไทยอย่างสม่ำเสมอตลอดมา ทำให้งานดนตรีไทยยังคงมีพื้นที่ภายใต้พระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ พระเมตตาและการเล็งเห็นความสำคัญของพระองค์สะท้อนมาจากพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่านที่ทรงเอาพระทัยใส่ในงานดนตรี ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติเสมอมา

ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯตระหนักถึงความสำคัญในงานดนตรี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสมดังพระราชปณิธานของพระองค์ที่ทรงพระราชทานพระนามเป็นชื่อของห้องสมุด และเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๙ พรรษา วันอังคารที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ หอสมุด และคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล จึงประสงค์จัดโครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เพื่อเปิดพื้นที่เสวนาพูดคุย พร้อมทั้งจัดกิจกรรม “สำเนียงเสียงสัตว์” ว่าด้วยบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ ซึ่งคิดกวีดนตรีไทย รังสรรค์ร้อยเรียงขึ้นเป็นเพลงต่าง ๆ กวีนิพนธ์มักให้ชื่อตามกิริยาอาการต่าง ๆ ของสัตว์เป็นชื่อเพลง ทั้งนี้เพื่องานดนตรีไทยในมหาวิทยาลัยมหิดลจะเป็นกำลังสำคัญของสังคม ในการธำรงความเป็นชาติ เป็นอาภรณ์ของผู้เจริญให้งานศิลปะงอกงาม ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ในการจัดงาน

๑. เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๖๙ พรรษา วันอังคารที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗

๒. เพื่อจัดนิทรรศการและการแสดงดนตรี พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีชื่อและบทร้องเกี่ยวกับสัตว์ สานิต และถ่ายทอดความรู้ในการทำอุปกรณ์ที่ทำเสียงสัตว์ได้ ภายใต้ชื่อ “สำเนียงเสียงสัตว์”

๓. เพื่อจัดกิจกรรมเสวนาให้ความรู้ภาคประวัติและทำนองเพลงที่มีชื่อและบทร้องเกี่ยวกับสัตว์ “สำเนียงเสียงสัตว์” แก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจ

คำสั่ง หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

ที่ ๐๑๓/๒๕๖๗

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
“สำเนียงเสียงสัตว์” ประจำปี ๒๕๖๗

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวาระวันคล้ายวัน
พระราชสมภพ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ของห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน์
หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ณ อาคารเรือนไทยมหาวิทยาลัยมหิดล
(ระเบียบ คุณะเกษม) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
และบรรลุวัตถุประสงค์ จึงเห็นสมควรแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งและมีรายนามดังต่อไปนี้
เป็นคณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “สำเนียงเสียงสัตว์” ประจำปี ๒๕๖๗

ที่ปรึกษา

๑. ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล
๒. รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษาและพันธกิจพิเศษ
หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล
๓. รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล วิบูลยศรีน
รองผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษา บริการวิชาการและสื่อสารองค์กร
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ด้านดนตรีไทย

๑. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.พูนพิศ อมาตยกุล
กรรมการและเลขานุการมูลนิธิราชสุดา

๒. อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ
ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงดนตรีไทย
๓. อาจารย์ไชยยง ทางมีศรี
ผู้เชี่ยวชาญด้านดุริยางคศิลป์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปีกูร์ชต์
อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีวิทยา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
๕. อาจารย์ปิ๊บ คงลายทอง
ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงดนตรีไทย
๖. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชน์ คงอิม
อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

๑. คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ

๑. รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและพัฒนาคุณภาพห้องสมุด ประธาน
๒. หัวหน้างานเทคโนโลยีการศึกษา รองประธาน
๓. เลขานุการหอสมุดและคลังความรู้ฯ กรรมการ
๔. หัวหน้าฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศห้องสมุดและเทคโนโลยีการศึกษา กรรมการ
๕. หัวหน้าฝ่ายคลังความรู้ กรรมการ
๖. หัวหน้างานบริหารและธุรการ กรรมการ
๗. หัวหน้างานคลังและพัสดุ กรรมการ
๘. หัวหน้าห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย กรรมการ
๙. หัวหน้าห้องสมุดคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ กรรมการ
๑๐. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต กรรมการและเลขานุการ
๑๑. นางสาวณัฐิดา นุ่มปราณี กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. กำหนดแนวทางการดำเนินงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้หัวข้องาน “สำเนียงเสียงสัตว์” และจัดประชุมคณะกรรมการ
๒. ให้คำปรึกษา เสนอแนวทาง แก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน
๓. ประสานงานระหว่างคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และติดตามการดำเนินงาน
๔. อำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์
๕. จัดเตรียมของที่ระลึกสำหรับวิทยากร
๖. ถอดบทเรียนและจัดทำสรุปผลการดำเนินงานในภาพรวม

๒. คณะกรรมการฝ่ายทะเบียนและเอกสาร

๑. หัวหน้าฝ่ายคลังความรู้	ประธาน
๒. หัวหน้างานเผยแพร่ผลงานวิชาการของมหาวิทยาลัย	กรรมการ
๓. หัวหน้าหน่วยสารบรรณ	กรรมการ
๔. หัวหน้าหน่วยการเงินและบัญชี	กรรมการ
๕. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต	กรรมการ
๖. นางสาวปัทมาภรณ์ แสงสว่าง	กรรมการ
๗. นางปรียะ ศิวกุลกำจร	กรรมการ
๘. นางสาวแก้วกาญจน์ ถิ่นหัวเตย	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. จัดทำหนังสือเชิญ หนังสือขอความอนุเคราะห์ หนังสือตอบขอบคุณ
๒. รับลงทะเบียนและอำนวยความสะดวกผู้เข้าร่วมงานในสถานที่
๓. จัดเตรียมป้ายชื่อวิทยากร รายชื่อผู้ลงทะเบียน
๔. จัดทำแบบประเมินและสรุปผลการประเมิน
๕. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๖. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

๓. คณะกรรมการฝ่ายพิธีการและต้อนรับ

๑. นางสาวณัฐดา นุ่มปรานี	ประธาน
๒. นางสาวปัทมาภรณ์ แสงสว่าง	กรรมการ
๓. นางสาวแก้วกาญจน์ ถิ่นหัวเตย	กรรมการ
๔. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต	กรรมการ
๕. นางสาวพิมพ์กานต์ บุญวงศ์	กรรมการ
๖. นางสาวณัฐนันท์ ภัทรณ์ฐักนกสิริ	กรรมการ
๗. นายธรรม์ณธร อริยพิพัฒน์	กรรมการ
๘. นางสาวภัคพิชา เล็กแดงอยู่	กรรมการ
๙. นางสาวนัทธมน ขุนพรหม	กรรมการ
๑๐. นางสาวปภาวรินทร์ ทนโนนแดง	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. วางแผน กำกับเวที จัดเตรียมพิธีการให้เป็นไปตามกำหนดการ
๒. จัดเตรียมกำหนดการ คำกล่าวรายงาน คำกล่าวเปิดงาน คำกล่าวปิดงาน มอบของที่ระลึกวิทยากร

๓. จัดหาพิธีกร / ผู้ดำเนินรายการ
๔. ต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่วิทยากรและผู้เข้าร่วมงานในสถานที่จัดงาน
๕. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๖. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

๔. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือ สุนัขบัตร รายการเพลง และนิทรรศการ

๑. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต ประธาน
๒. ดร.อำมรงค์ บุญราช รองประธาน
นักวิชาการดนตรีและการละคร สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
๓. นายศรวิฑูมิ เกตุยา กรรมการ
นักวิชาการดนตรีไทย (ผู้ชำนาญการพิเศษ)
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย
๔. นายเบญจภูมิ ทาฉลาด กรรมการ
ดุริยางคศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
๕. หัวหน้าฝ่ายคลังความรู้ กรรมการ
๖. หัวหน้างานเผยแพร่ผลงานวิชาการของมหาวิทยาลัย กรรมการ
๗. นายก้องภพ ปิยสังคม กรรมการ
๘. นางสาวชญาณิชฐ์ นิยม กรรมการ
๙. นางสาวณัฐิดา นุ่มปราณี กรรมการและเลขานุการ
๑๐. นายอุดมเกียรติ เฟื่องอุบล กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ดุริยางคศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. วางแผนการจัดทำข้อมูลสุนัขบัตร หนังสือที่ระลึก รายการเพลง และนิทรรศการในงานเฉลิมพระเกียรติฯ
๒. กำกับดูแลการจัดทำสุนัขบัตร หนังสือที่ระลึก รายการเพลง และนิทรรศการในงานเฉลิมพระเกียรติฯ ให้เกิดความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์
๓. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๔. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

๕. คณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมมอบรางวัลปฏิบัติการ

กิจกรรมตัดสินปี

๑. นายอุดมเกียรติ เฟื่องอุบล ประธาน
ดุริยางคศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

๒. นายก้องภพ ปิยสังคม	กรรมการ
๓. นายปรเมศวร์ รัชชีสุริยันต์	กรรมการ

กิจกรรมทำจักจั่น

๔. นางสาวกิริยา วรกุลยากุล	ประธาน
๕. นางสาวณัฐยาน์ ศรีต่ายข้า	กรรมการ
๖. นายราม รัตน์เมธางกูร	กรรมการ
๗. นางสาวกมลชนก ศรียศ	กรรมการ

กิจกรรมทำตุ๊กตาสัตว์ DIY

๘. นางสาวระวีภร ทิมพพันธ์	ประธาน
๙. นางสาวนิสากร มณี	กรรมการ

กิจกรรมพิเศษชุมชนสัมพันธ์

๑๐. นายอนุรักษ์ ก้านจันทร์	ประธาน
๑๑. นายศราววุฒิ เกตุยา	กรรมการ
๑๒. นางสาววาสนา ส้วยเกียรติ	กรรมการ
๑๓. นางสาวปรีชญ์วรา มีมาก	กรรมการ
๑๔. นางสาวอำไพ หนูเล็ก	กรรมการ
๑๕. ดร.จิตติกานต์ จินนารักษ์	กรรมการและเลขาฯ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. วางแผนรูปแบบการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ
๒. จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการดำเนินงานในวันงาน
๓. กำกับ ดูแล กิจกรรมให้เกิดความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์
๔. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๕. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

๖. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์และโสตทัศนศึกษา

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

๑. หัวหน้าหน่วยสื่อสารองค์กรและวิเทศสัมพันธ์	ประธาน
๒. นางสาวจุฑาทิพย์ สุกาญจนาศเรษฐ์	กรรมการ
กรรมการผู้จัดการและบรรณาธิการบริหาร บริษัท สยามจุลละมณฑล จำกัด	
๓. นายพลิชฐ์สีห์คุณ จุลละมณฑล	กรรมการ

๔. หัวหน้าหน่วยผลิตสื่อมัลติมีเดีย	กรรมการ
๕. นายสรวิศ อัดตปรีชากุล	กรรมการ
๖. นางสาวแก้วกาญจน์ ถินหัวเตย	กรรมการ
๗. นายปรเมศวร์ รังษีสुरิยันต์	กรรมการ
๘. นายศรัณย์ ธรรมทักษิณ	กรรมการ
๙. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต	กรรมการ
๑๐. นายธรรพ์ณธร อริยพิพัฒน์	กรรมการและเลขานุการ
๑๑. นางสาวณัฐิดา นุ่มปราณี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ฝ่ายโสตทัศนศึกษา หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

๑. หัวหน้าฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศห้องสมุดและเทคโนโลยีการศึกษา	ประธาน
๒. หัวหน้างานเทคโนโลยีสารสนเทศ	กรรมการ
๓. หัวหน้างานเทคโนโลยีการศึกษา	กรรมการ
๔. หัวหน้าหน่วยผลิตสื่อมัลติมีเดีย	กรรมการ
๕. นายมนตรี เล้าหะชัย	กรรมการ
๖. นายธวัชชัย สิงห์ตาก้อง	กรรมการ
๗. นายศกล มงคลเนตร์	กรรมการ
๘. นางสาวปัทมาภรณ์ แสงสว่าง	กรรมการและเลขานุการ
๙. นายสรวิศ อัดตปรีชากุล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ฝ่ายประชาสัมพันธ์และโสตทัศนศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

๑. นายเอกพงศ์ สุวรรณเกษร์	ประธาน
๒. นายทศพร ทับวงษ์	กรรมการ
๓. นายจตุพงษ์ ยศพิมา	กรรมการ
๔. นายสุพจน์ ดุษฎี	กรรมการ
๕. นายสามารถ แดงทิม	กรรมการ
๖. นายจิรวรรษ อรรถขยเวที	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

ประชาสัมพันธ์

๑. ออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์
๒. ดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนผู้เข้าร่วมงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จัดทำข่าวเสนอผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ

๓. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๔. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

โสตทัศนศึกษา

๕. กำกับดูแล บุธ เวทีกิจกรรม ควบคุมติดตั้งระบบเสียง ระบบไฟฟ้า ระบบคอมพิวเตอร์ ให้พร้อมใช้งานเพื่อให้การจัดงานดำเนินไปด้วยความราบรื่น
๖. บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวกิจกรรมและบรรยากาศภายในงาน
๗. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๘. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

๗. คณะกรรมการฝ่ายจัดหาผู้ให้การสนับสนุน

๑. รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษาและพันธกิจพิเศษ ประธาน
๒. หัวหน้าหน่วยสื่อสารองค์กรและวิเทศสัมพันธ์ รองประธาน
๓. นางสาวจุฑาทิพย์ สุกาภรณ์ ตรีธรรมการ กรรมการ
กรรมการผู้จัดการและบรรณาธิการบริหาร บริษัท สยามจุลละมณฑล จำกัด
๔. นายพลิชฐ์สิทธิ์ คุณ จุลละมณฑล กรรมการ
๕. หัวหน้างานบริหารและธุรการ กรรมการ
๖. หัวหน้างานคลังและพัสดุ กรรมการ
๗. หัวหน้างานเทคโนโลยีการศึกษา กรรมการ
๘. หัวหน้างานเผยแพร่ผลงานวิชาการของมหาวิทยาลัย กรรมการ
๙. หัวหน้าห้องสมุดคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ กรรมการ
๑๐. หัวหน้าหน่วยการเงินและบัญชี กรรมการ
๑๑. นางสาวแก้วกาญจน์ ถิ่นหัวเตย กรรมการ
๑๒. นางสาวภัทริกา นันทวิชิต กรรมการ
๑๓. นายปรเมศวร์ รัชชีสุริยันต์ กรรมการและเลขานุการ
๑๔. นายธรรมพัณธร อริยพิพัฒน์ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕. นางสาวณัฐดา นุ่มปรานี กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. ดำเนินการจัดหารายได้ ประสานงานหน่วยงานภายนอกขอรับทุนสนับสนุน ในการดำเนินงาน
๒. ควบคุม ดูแลการใช้ทุนสนับสนุนให้เป็นไปอย่างโปร่งใส ถูกต้องตาม วัตถุประสงค์ของผู้ให้ทุน

๓. ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการตั้งงบประมาณและค่าใช้จ่ายให้มีความถูกต้องและเหมาะสม

๔. จัดเตรียมคำตอบแทนวิทยากร

๕. จัดทำสรุปรายการรายรับ-รายจ่ายที่เกี่ยวข้องหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงาน

๖. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๗. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

๘. คณะกรรมการฝ่ายอาคารสถานที่ ยานพาหนะ และเวทีกิจกรรม

ฝ่ายอาคารสถานที่ ยานพาหนะ และเวทีกิจกรรม

๑. หัวหน้าหน่วยอาคารสถานที่และยานพาหนะ	ประธาน
๒. นายอรณพ ห่อกุล	กรรมการ
๓. นายก้องภพ ปิยสังคม	กรรมการ
๔. นายราม รัตน์เมฆางกูร	กรรมการ
๕. นายชัยวัฒน์ จันทสาร	กรรมการ
๖. นายพรเทพ ม่วงงาม	กรรมการ
๗. นายเอกราช มาโส	กรรมการ
๘. นายมนตรี รุ่งเรือง	กรรมการและเลขานุการ
๙. นางสาวชญาณิชฐ์ นิยม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ฝ่ายอาคารและสถานที่ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

๑๐. นายพศิน เล้าโสภากิริมย์	ประธาน
๑๑. นายกัมพล ดวงเดือน	กรรมการ
๑๒. นายชฎิล แซ่ลิ้ม	กรรมการ
๑๓. นายสมศักดิ์ เหมือนวงษ์ธรรม	กรรมการ
๑๔. นายสุชาติ สวัสดิ์รุ่ง	กรรมการ
๑๕. นายอำนวยการ แก้วประเสริฐ	กรรมการ
๑๖. นางประเทือง เรืองสุภาพ	กรรมการ
๑๗. นางประภัสสร ใจกล้า	กรรมการ
๑๘. นางเรณู จันทร์อุดร	กรรมการ
๑๙. นางสาวศศิพร สรสุชาติ	กรรมการ
๒๐. นางสาวอมรรัตน์ กุ้ยบำรุง	กรรมการ
๒๑. นางสาวปาณิตา สวัสดิ์แดง	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. ออกแบบ ทำแผนผังพื้นที่จัดงาน จัดเตรียมพื้นที่ ออกบูธ จัดบอร์ดนิทรรศการ และเวทีจัดกิจกรรม

๒. ทำป้ายประชาสัมพันธ์ ที่จอดรถ ห้องสุขา และจุดอื่น ๆ เพื่ออำนวยความสะดวก

๓. จัดตกแต่งเวที สถานที่ให้เหมาะสม สวยงาม

๔. จัดเก็บอุปกรณ์เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม

๕. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๖. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

๙. คณะกรรมการฝ่ายอาหาร เครื่องดื่ม

๑. หัวหน้างานเทคโนโลยีการศึกษา ประธาน

๒. หัวหน้างานเผยแพร่ผลงานวิชาการของมหาวิทยาลัย กรรมการ

๓. หัวหน้าหน่วยพัสดุ กรรมการ

๔. นางสาวชญานิษฐ์ นิยม กรรมการ

๕. นางสาวมลชนก ศรียศ กรรมการ

๖. นายราม รัตน์เมธางกูร กรรมการ

๗. นางสาวปรางค์สุดา มาโส กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ความรับผิดชอบ

๑. จัดเตรียมอาหาร เครื่องดื่ม สำหรับวิทยากร ผู้เข้าร่วมงาน และคณะกรรมการดำเนินงาน

๒. ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. สรุปผลการดำเนินงานของฝ่าย

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่าการจัดงานจะแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพล เผ่าสวัสดิ์)
ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

เพลงไทยเดิมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์

เพลงไทยเดิมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์มีมากมายหลากหลายประเภท ทั้งเพลงที่มีชื่อเกี่ยวกับสัตว์โดยตรง บทร้องกล่าวถึงสัตว์ชนิดต่าง ๆ ตลอดจนการใช้เสียงเครื่องดนตรีเพื่อสื่อถึงสัตว์ นอกจากนี้ยังปรากฏเพลงที่ใช้ประกอบกิจกรรมอาการของสัตว์โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามสุจิตระฉบับนี้จะกล่าวถึงเฉพาะเพลงไทยเดิมที่มีชื่อเพลงสื่อถึงสัตว์ชนิดต่าง ๆ โดยจำแนกกลุ่มเพลงตามประเภทสัตว์ ดังนี้

- ๑) สัตว์ปีก
- ๒) สัตว์บก
- ๓) สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ
- ๔) สัตว์น้ำ
- ๕) สัตว์ในจินตนาการ

กลุ่มที่ ๑ สัตว์ปีก

นก

๑. การเวกเล็ก

เพลงการเวกเล็ก อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๒ ท่อน ท่อนละ ๔ จังหวะ เป็นเพลงคู่กันกับเพลงการเวกใหญ่ รวมอยู่ในเพลงช้าเรื่องพญาราชปิณี รวรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคที่เพลง ๓ ชั้นกำลังเฟื่องฟู พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) หรือครูมีแขก นำเพลงการเวกเล็ก ๒ ชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้น ใช้บรรเลงร้องส่งมโหรีปีพาทย์เป็นที่นิยมแพร่หลาย ครั้นถึงยุคนิยมฟังเพลงเถา มีผู้ดัดแปลงเป็นอัตร่าชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถา ใช้บรรเลงร้องส่งมโหรีปีพาทย์แพร่หลายมาจนทุกวันนี้

๒. การเวกใหญ่

เพลงการเวกใหญ่ อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี ๒ ท่อน ท่อนที่ ๑ มี ๗ จังหวะ ท่อนที่ ๒ มี ๙ จังหวะ มีมาแต่สมัยอยุธยา เป็นเพลงคู่กันกับเพลงการเวกเล็ก รวมอยู่ในเพลงช้าเรื่องพญาราชปักษี

ราวรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครูเพ็งนำทำนองเพลง การเวกใหญ่ อัตร่า ๒ ชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้น เพื่อให้เป็นเพลง คู่กันกับเพลงการเวกเล็ก ซึ่งพระประดิษฐไพเราะ หรือครุมีแขก แต่งเป็นอัตร่า ๓ ชั้นไว้แล้ว แต่เพลงการเวกใหญ่ไม่สู้จะอยู่ในความนิยมเท่าเพลงการเวกเล็ก ของพระประดิษฐไพเราะ ต่อมาเมื่อมีผู้นำเพลงการเวกใหญ่มาตัดลงเป็นชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถา แต่ไม่แพร่หลายนัก

๓. กาเรียนทอง

เพลงกาเรียนทอง อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ มีท่อนเดียว ๔ จังหวะ เป็นเพลงที่นิยมร้องและบรรเลงกันแพร่หลาย และ ใช้ในการแสดงโขนละคร นายมนตรี ตราโมท นำมาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว ทั้งทางร้องและทางดนตรี ครอบเป็นเพลงเถา ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๙ นอกจากนี้ยังมีผู้คิดแต่งขึ้นอีกหลายทาง ที่สำคัญมาก อีกทางหนึ่ง คือ ทางของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ก็เป็นที่นิยมมากเช่นกัน

๔. แขนกเอี้ยง

ปรากฏในการแสดงละครในและละครประเภทอื่น ๆ เป็นเพลงประเภท สองไม้ มักขับร้องประกอบอากัปภิกิริยาของตัวละครในขณะอารมณ์เศร้าโศก มีเพียงทำนองร้อง ไม่ปรากฏทำนองรับ

๕. ตับนกหรือตับแม่ศรีทรงเครื่อง

เพลงตับนก เป็นพระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ใช้สำหรับบรรเลงและขับร้องในการ

แสดงละครตึกดำบรรพ์เรื่องอิเหนา ตอนตัดดอกไม้ฉายกริช ที่กล่าวถึงอิเหนา และสังคามาระตาพร้อมพี่เลี้ยงเสนาที่วิวขมป่า ชมความงามธรรมชาติ นก และไก่ป่าอย่างมีความสุข เป็นการประพันธ์ดนตรีโดยสอดแทรกเสียงสัตว์ ได้แก่ นกโพระดก นกกาเขน นกกาเหว่า และไก่ นำเพลงแม่ศรีที่ใช้บรรเลง ต่อท้ายดูดย้ายมาบรรเลงเป็นทำนองท้ายเพลงของแต่ละท่อน จึงมีผู้นิยม เรียกเพลงนี้ว่า ตับแม่ศรีทรงเครื่อง

๖. ตับนกกระจอก

เพลงต๋ับนกกระจอก เป็นเพลงต๋ับที่ใช้เป็นบทมโหรี บทร้องนำมาจาก บทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่อง อิเหนา ตอนสังคามาระตาพาอิเหนาชมถ้ำ เพลงในต๋ับนี้มีเพลงนกกระจอกทอง เพลงสมิงทอง เพลงสามไม้ใน เพลงสามไม้กลาง เพลงสามไม้นอก และ เพลงต้นบรเทศ

๗. นกกระจอกทอง

เพลงนกกระจอกทอง อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี ๒ ท่อน ท่อนละ ๔ จังหวะ มีอยู่ด้วยกัน ๒ ทาง คือ ทางหนึ่งนายบุญยงค์ เกตุคง ได้มาจากนายน้อย บุญรอด อีกทางหนึ่งได้มาจากนายมนตรี ตราโมท

พ.ศ. ๒๕๑๕ นายบุญยงค์ เกตุคง นำเพลงนกกระจอกทองทั้ง ๒ ทาง มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว แล้วนำมาบรรเลง ติดต่อกัน จึงเป็นเสมือนเพลง ๔ ท่อน นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ เป็นผู้แต่ง ทั้งทางร้องและบทร้อง

๘. นกกิ่งโครง

เพลงนกกิ่งโครง หรือแขกกิ่งโครง เป็นเพลงในอัตร่าจังหวะชั้นเดียว อยู่ในกลุ่มเพลงฉิ่ง เป็นเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละคร

๙. นกขมิ้น

เพลงนกขมิ้น อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๓ ท่อน ท่อนที่ ๑ มี ๓ จังหวะ ท่อนที่ ๒ และท่อนที่ ๓ มีท่อนละ ๒ จังหวะ เพลงที่ชื่อนกขมิ้นมีอยู่ด้วยกัน ๒ เพลง คือ เพลงนกขมิ้นตัวผู้และเพลงนกขมิ้นตัวเมีย เพลงนกขมิ้นตัวเมียเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงแม่ม่ายคร่ำครวญ” เดิมอยู่ในเพลงเรื่องประเภทเพลงช้าในเรื่องนกขมิ้น ต่อมาเพลงนี้ใช้ขับร้องและบรรเลงประกอบกิริยาคร่ำครวญ เช่น ในการแสดงโขน ตอนนางสุวรรณกัณฐมาร้องไห้เสียใจที่กุมภกรรณผู้เป็นสามีเสียชีวิต ละครเรื่องควาวิตอนนางจันท์สุดาร้องไห้คร่ำครวญถึงควาวิ

ราวรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครูเพ็งนำเพลงนกขมิ้นตัวผู้ อัตร่า ๒ ชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้น สอดแทรกเพิ่มการร้องและปีเป่าว่าดอกตามเสียงร้องในท่อน ๓ ทำให้ไพเราะยิ่งขึ้น แล้วเรียกชื่อว่า “เพลงนกขมิ้น” ต่อมานิยมใช้เป็นเพลงเดี่ยวอวดฝีมือด้วยเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ นายมนตรี ตราโมท แต่งบทและทางร้องเพลงนกขมิ้น อัตร่า ๒ ชั้น และชั้นเดียวขึ้น เพิ่มทางร้องและว่าดอกตามแนวอัตร่า ๓ ชั้นของครูเพ็งเพื่อใช้ร้องรวมกันให้ครบเป็นเพลงเถา ส่วนทางดนตรีอัตร่า ๒ ชั้นใช้ทำนองเพลงของเก่า และทางดนตรีอัตร่าชั้นเดียวนำมาจากทำนองเพลงในวงปี่พาทย์มอญ (เพลงย่าเที่ยง)

๑๐. นกเขาชะแมร์

เพลงนกเขาชะแมร์ อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๒ ท่อน ท่อนละ ๔ จังหวะ เป็นเพลงเขมรแท้ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ต่อเพลงนี้มาจากขุนสำเนียงไพเราะ เจ้ากรมปี่พาทย์หลวงในราชสำนัก พระเจ้ามณีวงศ์ ประเทศกัมพูชา เมื่อครั้งตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสอินโดจีน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ขณะที่หลวงประดิษฐไพเราะเป็นหัวหน้าแผนกดุริยางค์ไทยของกรมศิลปากร นำเพลงนี้มาปรับปรุงทางใหม่ให้ครบเป็นเพลงเถาต่อให้นางเจริญใจ สุนทรวาทีน ร้องส่งกระจายเสียงเป็นครั้งแรกที่สถานีวิทยุวังพญาไท

ทำนองเพลงนกเขาชะแมร์ เถา นี้ยังใช้สำหรับบทร้องเนื้อเต็มซึ่งคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง และลูกศิษย์ช่วยกันแต่ง เรียกชื่อว่า “เพลงนกเขาเคียงรัก” ไม่มี คำว่า เถา

๑๑. นกเขามะราปี

เพลงนกเขามะราปี เป็นเพลงสำเนียงแขก ประกอบระบำในละครเรื่องอิเหนาตอนประสันตาท่อนก เรียกว่า ระบำนกเขามะราปี กรมศิลปากรนำออกแสดงต่อประชาชนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ นางฝัน โมรากุล และนางลมุล ยมะคุปต์ ประดิษฐ์ทำรำ นายมนตรี ตราโมท แต่งทำนองเพลงประกอบระบำและบทร้อง โดยส่วนทำยของทำนองเพลงนกเขามะราปี ต่อด้วยเพลงแขกเงาะและทำยเพลงฉิ่งตรัง เพลงนี้แต่งสำเร็จเมื่อวันศุกร์ที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ชื่อเพลงเรียกตามเนื้อเรื่องในละครเรื่องอิเหนา เนื่องจากสถานที่ในละครเป็นตอนที่ประสันตาท่อนกเขาที่ภูเขามะราปี จึงเรียกเพลงที่แต่งนี้ว่า เพลงระบำนกเขามะราปี

๑๒. นกจาก

เพลงนกจาก อັตรา ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว ๔ จังหวะ อยู่ตอนปลายของเพลงช้าเรื่องเพลงยาว นิยมใช้ร้องและบรรเลงในการแสดงโขนละคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ หลวงบำรุงจิตรเจริญ (รูป สาตราวิสัย) นำมาแต่งขยายขึ้นเป็นอັตรา ๓ ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเพลงเถา นางท้วม ประสิทธิ์กุล เป็นผู้แต่งทางร้องอັตรา ๓ ชั้นและชั้นเดียว นอกจากนี้ยังมีทางของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งต่อให้แก่นายเชื้อดนตรีรัส และนายเชื้อต่อให้แก่นายพินิจ ฉายสุวรรณ

๑๓. นกสีชมพู

ต้นเพลงนกสีชมพู เป็นเพลงเก่าของบ้านหลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) ประกอบด้วยเพลงไ้คล้อง ๓ ชั้น เพลงสาวคำ ๒ ชั้น เพลงสาวคำ ชั้นเดียว และเพลงนกสีชมพู เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๘ ว่างวางทั่ว พาทยโกศล ต่อเพลงนี้ให้แก่ลูกศิษย์หลายคน และเนื่องจากเป็นต้นเพลงไม่มีบทร้อง เพลงนี้จึงเกือบจะสูญหายไป ในราว พ.ศ. ๒๕๐๒ นายพุ่ม บาปุยะวาทย์ ซึ่งเป็นศิษย์ของหลวงกัลยาณมิตตาวาส นำเพลงสุดท้ายของต้นที่ชื่อ นกสีชมพู ไปต่อให้แก่วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์นำไปดัดแปลงเป็นเพลงไทยสากลชื่อเพลงนกสีชมพู ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๔ นายเดือน พาทยกุล ต่อเพลงนี้ให้แก่นายพูนพิศ อมาตยกุล โดยบรรเลงด้วยระนาดเอกทั้งต้น และใน พ.ศ. ๒๕๒๘ นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่งบทร้องขึ้นตามคำแนะนำของนายเดือน พาทยกุล บันทึกเสียงเป็นครั้งแรกในปีนั้น โดยวงดนตรีคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล นางสาวมโศย เฟ็งพงศา และนางสาวนิภา ชื่นใจ เป็นผู้ขับร้อง

๑๔. พญาราชปักษี

เป็นชื่อเพลงเรื่องประเภทเพลงช้า เรียกอีกชื่อว่า เพลงช้าเรื่องกระเตียด ในโน้ตมติของที่ประชุมคณะกรรมการ เมื่อวันอังคารที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ บันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล ประกอบไปด้วย เพลงช้า กระเตียด ประพาสเกศตรา ต้นพญาราชปักษี พญาราชปักษี

๑๕. ระเบ้านกสามหมู่

ระเบ้านกสามหมู่ อยู่ในฉากหนึ่งของการแสดงละครประวัติศาสตร์ เรื่อง “อานุภาพแห่งความเสียสละ” บทประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งประพันธ์ขึ้นจากเหตุการณ์ที่เป็นจริงในประวัติศาสตร์ เพื่อปลุกใจให้อนุชน

รุ่นหลังระลึกถึงความเสียสละของบรรพบุรุษที่ต่อสู้กับศัตรู และช่วยกัน กอบกู้เอกราชของชาติไทยจนเป็นปึกแผ่นถึงทุกวันนี้ ท่านจึงนำเอาชีวิตนก ๓ ชนิด อันมีนกระจาบ นกพิราบ และนกแขกเต้ามาเป็นแบบอย่าง คติสอนใจให้ประชาชนคนไทยรู้จักความรัก ความเสียสละ ความสามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การแต่งกายของผู้แสดงแต่งกายเลียนแบบนกทั้งสามชนิด โดยใช้ ผ้าตัวนสีตามลักษณะสีของนก เช่น นกกระจาบใช้ผ้าตัวนสีเหลือง นกพิราบ ใช้ผ้าตัวนสีเทา นกแขกเต้าใช้ผ้าตัวนสีเขียว เสื้อแขนสั้นหรือแขนยาว กางเกงยาวรัดได้เข้าหรือวาดเป็นขนนกแทนก็ได้

ผู้แต่งทำนองเพลง คือ นายมนตรี ตราโมท โดยท่านคิดค้นจาก ทำนองเพลงไทยหลายเพลงมาดัดแปลง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อร้องที่ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการประพันธ์ขึ้น ท่านจึงนำเครื่องดนตรีสากลที่มีความหนักแน่นกว่ามาบรรเลงประกอบเข้ากับทำนองเนื้อร้องแทนดนตรี ที่มีความนุ่มนวล แต่ไม่เกิดความเร้าใจและดึงดูดความสนใจของผู้ชมเท่ากับ ดนตรีสากล ดนตรีที่ใช้บรรเลงในขณะนั้นเป็นวงดุริยางค์สากลของกรมศิลปากร ผู้คิดประดิษฐ์ทำรำชุดระบำนกสามหมู่ คือ นางลมุล ยมะคุปต์ นางวัลลี พงษ์ประพันธ์ ซึ่งท่านคิดค้นและศึกษาจากอุปราญ์ กิริยาท่าทางของนก ทั้ง ๓ ชนิด จากนั้นจึงนำมาเลียนแบบคิดสร้างสรรค์ให้เกิดท่ารำที่งดงาม น่ารักเหมาะสมกับทำนองเพลง และเนื้อร้องใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

๑๖. ลาวต่อนก

ปรากฏในละครร้องแบบปรีดาลัยเรื่องสาวเครือฟ้า เริ่มสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๕๒ ตอนเปิดฉากที่ ๑ สาวเครือฟ้า เพื่อนสาวออกชมสวนและ เก็บดอกไม้ และขับร้องหมู่บรรยายเรื่องราวโดยใช้ลูกคู่หมู่หญิงร้องหมู่ เพลงลาวต่อนก

๑๗. สาลิกาแก้ว

เพลงสาลิกาแก้วนี้ เป็นเพลงเก่าประเภทสองไม้ ใช้ในการแสดงทั่วไป ทั้งละครนอก ละครใน ละครพันทาง และพบมากในการแสดงลิเก มักใช้ประกอบการแสดงในอารมณ์ต่อว่าต่อขาน หรือการสนทนา หรือบอกเล่าเรื่องราวให้กระชับ ในลิเกใช้ในการเกี่ยวพาราสีก็มี นายอุทิศ นาคสวัสดิ์ นำเพลงสาลิกาแก้วนี้มาทำขึ้นเป็นเพลงเถา โดยขยายทำนองเป็น ๒ ชั้น ๓ ชั้น และตัดลงไปอีกเป็นครึ่งชั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ โดยทำนองเพลงให้มีสำเนียงคล้ายเสียงนกร้องปนอยู่ด้วย ทำนองเพลงมีความหมายไปในทางความสุขและความรื่นเริง

๑๘. สาลิกาเขมร

เพลงสาลิกาเขมร ๒ ชั้น เป็นทำนองเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว ๔ จังหวะ นิยมร้องประกอบการแสดงโขน ละคร เพราะมีทำนองอ่อนหวานและกลมใจให้อ่อนโยน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำทำนองเพลงสาลิกาเขมร ๒ ชั้น มาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้นและแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียวเรียบเรียงเป็นเพลงเถา

๑๙. สาลิกาخمเดือน

เพลงสาลิกาخمเดือน อัตรา ๓ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว ๔ จังหวะ มีท่วงทำนองไพเราะ เป็นเพลงคู่กันกับ “เพลงวิเวกเวหา” ไม่ทราบว่ามีผู้ใดแต่ง คาดว่าคงมีอัตราจังหวะ ๒ ชั้นด้วย แต่ในปัจจุบัน เพลงสาลิกาخمเดือน ๒ ชั้นก็ยังคงค้นไม่พบ เพลงวิเวกเวหา นั้นเป็นเพลงทางพื้น ทำนองโบราณส่วนเพลงสาลิกาخمเดือน มีสำนวนทำนองที่มีชั้นเชิง ระคนด้วยสำเนียงแขกเล็กน้อย จึงสันนิษฐานว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีเพลงวิเวกเวหา ๓ ชั้นอยู่ก่อนแล้ว ครั้นถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีผู้แต่งเพลงสาลิกาخمเดือน ๓ ชั้นขึ้น เพราะสำนวนของเพลงน่าจะแต่งขึ้นในสมัยนั้น ถ้าหากเพลง ๒ ชั้นเดิม

ไม่ใช่ชื่ออย่างนี้ ท่านผู้แต่งที่หลังก็คงมีเจตนาจะแต่งเป็นเพลงคู่กันจึงตั้งชื่อให้สัมพันธ์คล้องจองกับเพลงที่มีอยู่ก่อนแล้ว

เพลงสาสิกขาชมเดือน ๓ ชั้น เป็นเพลงเก่าที่มีความไพเราะเยือกเย็น น่าฟังเพลงหนึ่ง ซึ่งนิยมขับร้องและบรรเลงมาจนปัจจุบัน สำหรับเพลงสาสิกขาชมเดือน เก่า นั้น มีอยู่หลายทาง ทางหนึ่ง นายประกอบ สุกัญหะเกตุ ตัดลงเป็นอัตรา ๒ ชั้น และชั้นเดียว ทั้งทางร้องและทางดนตรี

เพลง

๒๐. ตับภูมริน

เพลงภูมริน ๒ ชั้น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ โดยแต่งทำนองถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย (ทูลกระหม่อมตัว) เพื่อประกอบละครดึกดำบรรพ์เรื่องจันทกีนรี ซึ่งเป็นบทพระนิพนธ์ของพระองค์ บทร้องที่ทรงพระนิพนธ์ตอนนี้มีพระประสงค์ให้มีทั้งบทและทำนองเลียนแบบดับแม่ศรีทรงเครื่องของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงแต่งทำนองตามพระประสงค์ การแต่งครั้งแรกมี ๓ ท่อน ต่อมาเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โอนจากกรมหลวงฯ กระทรวงวังไปเป็นหัวหน้าแผนกดุริยางค์ไทย กรมศิลปากร จึงนำเพลงตับภูมรินมาบรรเลงขับร้องอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะนำมาบรรเลงขับร้องนั้น ผู้แต่งมอบหมายให้นายมนตรี ตราโมท แต่งบทร้องเพิ่มอีก ๑ บท ส่วนตัวท่านเองแต่งทำนองดนตรีขึ้นรับอีก ๑ ท่อน ทำให้เพลงตับภูมรินนี้มี ๔ ท่อน เท่ากับเพลงดับแม่ศรีทรงเครื่อง

๒๑. แผลงปอทองหรือคู่แผลงวันทอง

เพลงแผลงปอ ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงหนึ่งรวมอยู่ในเรื่องนางหงส์ โดยเป็นเพลงคู่กับเพลงแผลงวันทอง ทั้งสองเพลงนี้

ในช่วงแรกมีทำนองแตกต่างกัน ตอนแรกเรียกเพลงแมลงปอทอง ตอนหลังเรียกเพลงแมลงวันทอง

๒๒. แมลงภู่ทอง

เพลงแมลงภู่ทอง อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มี ๓ ท่อน เป็นเพลงจำพวกเพลงชุด ซึ่งมีอยู่ ๔ เพลงด้วยกัน ได้แก่ เพลงแมลงภู่เงิน แมลงภู่ทอง แมลงภู่นาก และแมลงภู่กลาย

พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) นำเพลงแมลงภู่ทอง ๒ ชั้น มาแต่งขยายเป็นอัตร่า ๓ ชั้นทางหนึ่ง ต่อมา หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำมาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้นอีกทางหนึ่ง พร้อมทั้งดัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเพลงเถา

๒๓. แมลงวันทอง

เพลงแมลงวันทอง ๒ ชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงอันดับที่ ๔ ในเรื่องนางหงส์ เพลงนี้มี ๒ ตอน ดำเนินทำนองในช่วงแรกต่างกัน ตอนแรกเรียกเพลงแมลงปอทอง ตอนหลังเรียกเพลงแมลงวันทอง เพลงนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงบรรจู่ไว้ในบทมโหรีเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนอินทรชิตแผลงศรพรหมาสตร์

ค่างควา

๒๔. ค่างควากินกล้วย

เพลงค่างควากินกล้วย ชั้นเดียว เป็นเพลงเร็ว ทำนองเก่า มี ๖ ท่อน ทำนองและลีลาของเพลงมีจังหวะกระชั้น รุกเร้า ให้อารมณ์สนุกสนาน เพลงค่างควากินกล้วยเป็นเพลงหนึ่งในเพลงเรื่องเขมรใหญ่ ประกอบด้วย เพลงเขมรใหญ่ เพลงเขมรน้อย เพลงเขมรกลาง เพลงครวญหา และเพลงค่างควากินกล้วย เพลงที่เรียกชื่อว่า “ค่างควากินกล้วย” และรู้จักกันทั่วไปในปัจจุบันอีกทำนองหนึ่งเป็นเพลงอัตร่าชั้นเดียว มี ๓ ท่อน เพลงที่กล่าวถึงนี้

มีทำนองแตกต่างจากเพลงคังควากินกล้วย แต่เรียกคลาดเคลื่อนจากชื่อเดิม ซึ่งมีชื่อเพลงว่า “ลิงถอกกระตอเสื่อ” ทำให้เกิดความสับสนระหว่างชื่อเพลง และทำนองเพลง ตามความเป็นจริง

หงส์

๒๕. หงส์ทอง

เพลงหงส์ทอง เถา เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๒ ท่อน ท่อนที่ ๑ มี ๒ จังหวะ ท่อนที่ ๒ มี ๔ จังหวะ มีความแปลกอยู่ที่ชื่อของเพลง กล่าวคือ อัตร่า ๓ ชั้นและชั้นเดียว เรียกว่า “เพลงหงส์ทอง” แต่อัตร่า ๒ ชั้น เรียกว่า “เพลงเวสสุกรรม”

ต่อมาจึงมีผู้แต่งขยายทำนองเพลงหงส์ทอง ชั้นเดียว ของโบราณขึ้น เป็นอัตร่า ๒ ชั้น สำหรับบรรเลงอยู่ในเพลงเรื่องเพลงช้าและใช้ในการแสดง โขนละคร ให้ชื่อว่า “เพลงเวสสุกรรม”

ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีผู้แต่งเพลงเวสสุกรรมขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้น ใช้ชื่อว่า “เพลงหงส์ทอง” เช่นเดียวกับอัตร่าชั้นเดียว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดการเล่นลิเกขึ้น จึงมีผู้นำเอาทำนองเพลงหงส์ทอง ชั้นเดียว ไปใช้โดยดัดแปลงวิธีร้องให้ร้องดันไปได้นาน ๆ จึงจะลงให้ปีพาทย์รับ และทำนองปีพาทย์รับก็ดัดทำนองท่อน ๒ ลงครึ่งหนึ่ง เมื่อบรรเลงรวมกับท่อนหนึ่งเป็น ๓ เที้ยว เพลงหงส์ทองแบบนี้ร้องประจำเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงลิเกโดยเฉพาะ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนำเพลงเวสสุกรรม ๒ ชั้นมาแทรกไว้ในบทละครดึกดำบรรพ์เรื่องสังข์ศิลป์ชัย พร้อมทั้งดัดแปลงให้มีเสียงประสานด้วย

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๙ นายสมาน ทองสุโชติ (วงบางบัวทอง) แต่งเพลงนี้ขึ้นเป็นเพลงเถาอีกทางหนึ่ง ทำเพื่อกลับให้มีลูกล่อลูกชด

ราว พ.ศ. ๒๕๑๕ นายเฉลิม บัวทั้ง เห็นว่า เพลงเวสสุกรรม ๒ ชั้น ที่มีทำนองเป็นฝรั่งประสานเสียงแบบสากลนั้นไพเราะน่าฟังดี สมควรที่จะนำมา แต่ง ๓ ชั้นให้เป็นทางฝรั่งตาม ๒ ชั้น จึงคิดประดิษฐ์ ๓ ชั้นให้มีทำนอง เป็นฝรั่ง พร้อมกับมีประสานเสียงให้อยู่ในจังหวะ “วอลซ์” ทั้งนี้ยึดลูกตก ของเพลงเวสสุกรรม ๒ ชั้นเป็นบรรทัดฐาน จากนั้นก็ตัดลงเป็นชั้นเดียว ให้อยู่ในจังหวะ “มาร์ช” และนำมาบรรเลงรวมกับทางพื้นเดิมที่มีอยู่เก่า คือ บรรเลงทางวอลซ์ขึ้นหน้าก่อนแล้วบรรเลงทางไทยแท้ของเดิมตามหลัง คณะเสริมมิตรบรรเลงนำออกบรรเลงในสถานที่ต่าง ๆ นายเฉลิม บัวทั้ง เห็นว่า บทร้องในฉบับเรื่องนางซินเดอเรลลาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เหมาะสมกับเพลงนี้แล้ว เพราะจังหวะวอลซ์ เป็นจังหวะที่ใช้เต้นรำจึงนำมาใช้ขับร้องในเพลงนี้ได้ มอบให้นางสาวสุรางค์ ดุริยพันธ์ เป็นผู้ขับร้องบันทึกเสียงเพื่อนำออกอากาศของคณะเสริมมิตรบรรเลง

๒๖. หงส์ร้อน

๑. เพลงหงส์ร้อน เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ปรากฏอยู่ใน เพลงมอญ ๔๔ เพลง ที่อยู่นอกเรื่องเพลงตับมโหรีโบราณ หอพระสมุด วชิรญาณรวบรวมรายชื่อเพลงจากต้นฉบับลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือประชุมบทมโหรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ และ ในบทมโหรีเรื่องกาگی บทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

๒. เพลงหงส์ร้อน ๒ ชั้น ชื่อเดิมคือ เพลงแว่นทอง มีทำนองแตกต่าง ไปจากเพลงหงส์ร้อน (๑) เพลงหงส์ร้อนนี้เป็นเพลงทำนองเก่า มีท่อนเดียว ๕ จังหวะ นายพินิจ ฉายสุวรรณ ต่อจากนายมาก (ไม่ทราบนามสกุล) นักดนตรีตำบลบ้านอิฐ อำเภอมือง จังหวัดอ่างทอง ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ จึงได้นำทำนองเพลงแว่นทองมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้นและแต่งตัด

เป็นอัตราชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา ทั้งทางดนตรี ทางร้องและบทร้อง เรียกชื่อเพลงใหม่ว่า “หงส์ร่อน”

นกยูง

๒๗. มยุราภิรมย์

เพลงมยุราภิรมย์ เป็นเพลงประกอบลีลาท่ารำ เรียกระบำมยุราภิรมย์ หรือระบำนกยูง ที่มาของเพลงระบำชุดนี้สืบเนื่องมาจากกรมศิลปากรจัดแสดงละครถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ เนื่องในวโรกาสทรงต้อนรับประธานาธิบดีชูการ์โน แห่งประเทศอินโดนีเซีย โดยจัดแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอนยาหรั่งได้นางเกนหลง การแสดงดังกล่าวมีระบำนกยูงประกอบ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการมอบให้นายมนตรี ตราโมท แต่งทำนอง ท่านผู้หญิงผ่องแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ประดิษฐ์ท่ารำ ทำนองเพลงมยุราภิรมย์นี้ ผู้แต่งได้แนวคิดมาจากเพลงเขมรไทรโยค พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่บรรยายความงามของธรรมชาติและสอดแทรกเสียงร้องของสัตว์ป่า ดังนั้น ทำนองเพลงมยุราภิรมย์จึงมีลีลาที่เลียนเสียงร้องของนกยูงที่ร้องไล่ร่าร่อนอย่างมีความสุข นอกจากใช้ประกอบระบำแล้วยังนิยมนำมาบรรเลงออกหลังเพลงเขมรไทรโยค เพลงนี้ช่วงแรกมีอัตรา ๒ ชั้น ส่วนช่วงหลังเป็นเพลงเร็ว มีอัตราชั้นเดียว

๒๘. สร้อยมยุรา เถา

เพลงสร้อยมยุรา เถา หรือ สร้อยเพลง เป็นเพลงไทยเดิมอัตรา ๒ ชั้น หน้าทับปรบไก่อ มี ๕ จังหวะหน้าทับ เป็นเพลงเก่าที่มีมาแต่เดิม ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง ใช้บรรเลง และขับร้องประกอบการแสดงโขนละคร ต่อมาผู้แต่งเพลงสร้อยเพลงทางเปลี่ยนขึ้นอีกหลายทาง (เพลงทางเปลี่ยนเป็นเพลงเดิมที่เรียบเรียงขึ้นใหม่โดยใช้ลูกตกหรือโน้ตหลักของเพลงเดิม มีวัตถุประสงค์

เพื่อมิให้ต้องบรรเลงเพลงนั้นแบบเดิมหลาย ๆ เทียวทำให้เบื่อ) เมื่อแต่งขยายและตัดเพลงสร้อยเพลงเป็นเพลงเถา จึงตั้งชื่อใหม่ว่า เพลง “สร้อยมยุรา เถา”

ไก่

๒๙. ระบำไก่

เพลงประกอบระบำชุดหนึ่ง เป็นระบำหมู่ของไก่แก้วปู่เจ้าสมิงพรายตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องพระลอ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงบรรจเพลงขับร้องและดนตรีในเรื่องพระลอ บทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรวรรณากร กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นางลมุล ยมะคุปต์ ประดิษฐ์ทำรำ เพลงประกอบระบำชุดนี้ใช้เพลงลาวเซียง ซึ่งผู้คนมักจะรู้จักเพลงนี้ในชื่อ เพลงสร้อยแสงแดง ตามบทร้องของระบำไก่ เพลงลาวจ้อย ตามสร้อยของบทร้องในบทละครเรื่องพระลอก็เรียก

กลุ่มที่ ๒ ลัตว์บก

สิงโต

๓๐. สิงโตเล่นหาง

เพลงสิงโตเล่นหาง ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี ๒ ท่อน ท่อนละ ๔ จังหวะ นิยมใช้ร้องประกอบการแสดงโขน ละคร ทำนองเดิมไม่ทราบว่ามีคนดนตรีท่านใดนำมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และแต่งตัดเป็นชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถาไว้แต่เดิม ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ นายเฉลิม บัวทั้ง นำทำนองเพลงสิงโตเล่นหาง ๒ ชั้น มาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว ดำเนินทำนองเป็นเพลงทางกรอทั้งเถา เรียบเรียงขึ้นใหม่อีกทางหนึ่ง เพลงนี้บางทีเรียกว่า “เพลงสิงโต”

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ นายพินิจ ฉายสุวรรณ นำทำนองเพลงสิงโตเล่นหาง ๒ ชั้นมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว ทุกอัตราชั้นมีเที่ยวเปลี่ยน เรียบเรียงเป็นเพลงเถาอีกทางหนึ่ง พร้อมทั้งแต่งบทร้องไว้ด้วย

๓๑. ไอ้โลมสิงโต

เพลงไอ้โลมสิงโต ๒ ชั้น แต่งมาจากเพลงสิงโตเล่นหาง โดยแต่งตัดให้เป็นเพลงฉิ่งพิเศษ เรียกว่า เพลงไอ้โลมสิงโต เป็นเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง อารมณ์รักของตัวละคร เช่น เรื่องมโนราห์ ในบทของพระสุรน กรมศิลปากร สร้างบทและจัดแสดงให้ประชาชนชมเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘

ช่าง

๓๒. กล่อมช้าง

เพลงกล่อมช้าง ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์ทำนองและบรรจุเพลง กล่อมช้างนี้ไว้ในบทคอนเสิร์ตเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอินทรีชิตแผลงศรพรหมาสตรี เพื่อนำไปบรรเลงและขับร้องต้อนรับ พอล ดูแมร์ (Paul Doumer) ผู้สำเร็จราชการแห่งอินโดจีนฝรั่งเศส พระราชาอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๒

๓๓. ช้างกินใบไม้

เพลงช้างกินใบไม้เป็นเพลงเถา หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

๓๔. ช้างประสานงา

เพลงช้างประสานงา ชั้นเดียว เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว ๔ จังหวะ เป็นเพลงที่อยู่ในเพลงฉิ่ง

เรื่องข้างประสานงา ส่วนข้างประสานงา ๒ ชั้น นิยมนำไปบรรเลงประกอบการแสดงโขน ละคร

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำเพลงข้างประสานงา ๒ ชั้นมาแต่ง เปลี่ยนทำนองให้เป็นเพลง “ทางเปลี่ยน” โดยแต่งเป็นสำนวนทางเปลี่ยน ๔ ทางด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อใช้สำหรับบรรเลงขับร้องในดับเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนศึกพรหมาสตร์ ซึ่งแต่เดิมต้องบรรเลงซ้ำทำนองเดิมหลายเที่ยว

เพลงข้างประสานงา เกา มีนักดนตรีนำเพลงข้างประสานงาในอัตรา ๒ ชั้น และชั้นเดียว ไปแต่งขยายเป็นอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ตลอดจนปรับปรุงทำนองและเรียบเรียงให้เป็นเพลงเถาหลายทางด้วยกัน คือ

๑. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นายจิตร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา นำมาแต่งขยายทางหนึ่ง

๒. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล นำมาแต่งขยายทางหนึ่ง

๓. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ นายเฉลิม บัวทั่ง นำเพลงข้างประสานงาทาของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มาแต่งขยายและเรียบเรียงเป็นเพลงเถาทางหนึ่ง

๓๕. ระบำกุญชรเกษม

ระบำกุญชรเกษมหรือระบำข้าง เป็นระบำชุดหนึ่ง เกิดจากแนวคิดของนายเสรี หวังในธรรม ซึ่งปรารถนาที่จะให้นายมนตรี ตรีโมท เป็นผู้แต่งเพลงเพื่อจะได้ประกอบการแสดงระบำอีกชุดหนึ่งคู่กับระบำบันเทิงกาสร นายเสรี หวังในธรรม ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสังคีต จึงแต่งบทประกอบการแสดงเทพนิยาย เรื่องพระคเณศประทานพร โดยกล่าวถึงพระคเณศเทพเจ้าแห่งศิลปะวิทยาการทั้งปวง และเทพเจ้าแห่งช่างทั้งหลาย พระโอรสของพระอิศวรและพระอุมา มีเศียรเป็นช้าง มีหนุ (มุสิกะ) เป็นพาหนะ

บำเพ็ญเพียรภาวนาบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้บังเกิดเป็นช่างสิบตระกูล เมื่อช่าง
ทั้งสิบตระกูลออกมาร่ำยรำตามบทร้องแล้ว จึงให้บรรดาช่างสิบตระกูล
จับระบำด้วยความรื่นเริงใจ ตามกระบวนลีลาทำรำที่ท่านผู้ทรงคุณ
สนทวงศ์เสนี เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น

๓๖. โอยราชวงว

เพลงโอยราชวงว ๒ ชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับ
ปรบไก่ โบราณจารย์นำไปเรียบเรียงไว้ในเพลงฉิ่ง (ดูโอยเรศชวงา) นายเขียน
ศุขสายชล นำเพลงโอยราชวงว ๒ ชั้นมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และ
แต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา ทั้งทางทำนองดนตรีและ
ทำนองทางร้อง

นายสังเวียน เกิดผล นักดนตรีวงบ้านใหม่ทางกระเบน จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา นำเพลงโอยราชวงว ๓ ชั้น ทางของบ้านจางวางทั่ว
พาทย์โกศล ซึ่งได้นัดเพลงจากนายอาจ สุนทร มาแต่งตัดเป็นอัตรา ๒ ชั้น
และชั้นเดียว พร้อมทั้งทำทางเปลี่ยนเที่ยวกลับ เพิ่มลูกล้อ ลูกขัด เรียบเรียง
เป็นเพลงเถาทางหนึ่ง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ นายสำราญ เกิดผล นำเพลงโอยราชวงว ๒ ชั้น
ทำนองเดิมมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว
พร้อมทั้งแต่งเที่ยวขัด เรียบเรียงเป็นเพลงเถาทางหนึ่ง โดยขอพระราชทาน
บทร้องจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๘

๓๗. โอยเรศชวงา

เพลงโอยเรศชวงา ๒ ชั้น เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่ ทำนองเก่า
สมัยอยุธยา มี ๒ ท่อน ท่อน ๑ มี ๓ จังหวะ ท่อน ๒ มี ๔ จังหวะ
โบราณจารย์นำไปเรียบเรียงไว้ในเพลงฉิ่ง ประกอบด้วยเพลงโอยเรศชวงา
เพลงโอยราชวงว เพลงช้างประสานงา เพลงช้างต่อ เพลงช้างดั่ง เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นายช้อยสุนทรวาทีน นำทำนองมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น คือ ทำนองที่ ๑ และทำนองที่ ๒ ของเพลงโหมโรงโอยเรศ

ควาย

๓๘. เขมรไล่ควาย

เพลงเขมรไล่ควาย เป็นเพลงสำเนียงเขมร มีจังหวะคึกคักสนุกสนานหรือแสดงอารมณ์ขบขัน หม่อมหลวงต่วนศรี วรวรรณ (พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๕๑๗) แต่งทำนองเพื่อใช้ประกอบการแสดงละครของคณะหลวงนฤมิตร คณะละครนี้จัดการแสดงอยู่ที่โรงละครปรีดาลัย

๓๙. ระบำควาย (ระบำบันเทิงกาสร)

เพลงประกอบระบำในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอนพาลีสอนน้องเรียกว่า ระบำบันเทิงกาสร หรือระบำควาย ซึ่งเป็นตอนที่ทราพาและบริวารโลดเล่นด้วยความเบิกบานสำราญใจ ระบำชุดนี้ไม่มีบทร้อง นายมนตรีตราโมท แต่งทำนองเพลง ท่านผู้หญิงแล้ว สนิทวงศ์เสนี ประดิษฐ์ทำรำ

ลิง

๔๐. ลิงกับเสือ

เพลงนี้มีชื่อว่า “ลิงถอกกระต้อเสือ” เป็นเพลงอัตราชั้นเดียว มี ๓ ท่อนแต่คนรู้จักกันทั่วไปในชื่อว่า “ค้ำควากินกล้วย” เพลงที่กล่าวถึงนี้มีทำนองแตกต่างจากเพลงค้ำควากินกล้วย แต่เรียกคลาดเคลื่อนจากชื่อเดิมทำให้เกิดความสับสนระหว่างชื่อเพลงและทำนองเพลง

๔๑. ลิงลาน

เพลงลิงลาน เป็นเพลงสำหรับประกอบกิริยาโกรธ หรือแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวของตัวละคร ปรากฏในบทคอนเสิร์ตเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอินทรชิต

เพลงสรรพมหาสมุทร พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

๔๒. ลิงโลด

เพลงลิงโลด เป็นเพลงสำหรับประกอบกิริยาโกรธ หรือแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวของตัวละคร ต่อมาหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำมาทำเป็นทางเปลี่ยน อัตร่า ๒ ชั้น เพื่อใช้บรรเลงประกอบการแสดงโขน ละคร โดยผู้แต่งแต่งเป็นสำนวนทางเปลี่ยนไว้ ๕ ทางด้วยกัน

๔๓. ลิงโลดชาติรี

เพลงลิงโลดชาติรี ใช้ร้องประกอบการแสดงสำหรับละครชาติรี ท่วงทำนองไพเราะอ่อนหวาน มีทำนองและการเอื้อนมากกว่าการร้องชาติรีอื่น ๆ

วิธีการร้องเพลงลิงโลดชาติรี ร้องทวนในคำร้องที่ ๑ - ๔ ของวรรคหลัง เช่น คำว่า “มโนราห์ครวญคร่ำ” จังหวะทุกประโยคจะมีหน้าทับตีประกอบเพลงอารมณ์และความหมายของเพลงมีลักษณะโอดครวญ รำพึงรำพัน

เสื่อ

๔๔. ตระเสื่อขบ (ตระเสื่อขับ)

เพลงตระเสื่อขบ ๓ ชั้น เป็นหน้าพาทย์ทำนองหนึ่งอยู่ในเพลงเรื่องตรีต ซึ่งมีเพลงหน้าพาทย์ประเภทต่าง ๆ รวมอยู่ทั้งสิ้น ๒๐ เพลง

๔๕. สมิงทอง

เพลงสมิงทอง ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า สมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับปรบไก่ เป็นเพลงท่อนเดียว ใช้ประกอบการแสดงกิริยาแปลกตาแปลกใจ และบรรจุในดับเพลง เช่น ดับมโหรีเรื่องสระบุหรง

เพลงสมิงทองนี้ตามหลักฐานเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้ง

กรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้าง ปะปนกัน ต้นฉบับได้มา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทมโหรีของเพลงนี้มีว่า “เจ้าสมิงทองเฮย ลอยล่องจะไปเมืองเหนือ จระเข้มันร้ายเหลือ จะหนูนเรือเจ้าสมิงทองเฮย...”

นอกจากนี้เพลงสมิงทองยังเป็นเพลงแรกในระดับสมิงทองด้วย ประกอบด้วยเพลงอัตรา ๒ ชั้น ๓ เพลง คือ เพลงสมิงทอง ขึ้นพลับพลา และจำปานารี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำทำนองเพลงสมิงทองมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้นและแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา บทร้องนำมาจากบทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕

๔๖. สมิงทองเทศ

เพลงสมิงทองเทศ อัตรา ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับพิเศษ มีท่อนเดียวพร้อมที่เยวกลับ ใช้ร้องในการแสดงละคร เป็นคนละเพลงกับ เพลงสมิงทองมอญ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงพระนิพนธ์ขยายขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น ทรงพระนิพนธ์ทางร้องโดยมีสร้อยแทรกไว้ด้วยทั้ง ๒ ท่อน และตัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเพลงเถา ส่วนอัตรา ๒ ชั้นและชั้นเดียวนั้น ไม่มีสร้อย เพลงสมิงทองเทศ เถา พบต้นฉบับที่วังปารุณย์คณะพาทยรัตน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นายสังเวียน เกิดผล เป็นผู้ได้ไว้และต่อให้บุตร คือ นางมาลี เกิดผล เป็นผู้ขับร้อง เพลงนี้รวบรวมบันทึกไว้เป็นครั้งแรกในงาน ๑๐๐ ปี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔

๔๗. สมิงทองมอญ

เพลงสมิงทองมอญ ๒ ชั้น ประเภทหน้าทับสมิงทอง มี ๒ ท่อน เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยาที่เรียบเรียงไว้ในเพลงดับเรื่องสระบุหรง ปรากฏในตำราเพลงมโหรีซึ่งต้นฉบับเป็นลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓ และในคำกลอน เพลงยาวตำรามโหรี เพลงยาวฉบับนี้สันนิษฐานว่าเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

แต่งเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๑ ในคำกลอนเพลงยาวมีว่า “สมิงทองไทย รามัญ แหก
สิบแปดเพลงแจจแจจสอน”

นอกจากนี้ เจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ (แสง) เจ้าเมืองราชบุรี ในสมัย
รัชกาลที่ ๒ ยังได้นำเข้าบรรจุ เป็นเพลงร้องในบทมโหรีเรื่องอิเหนาด้วย
โดยใช้เนื้อร้องจากบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑

๔๘. หนีเสื่อ

เพลงหนีเสื่อ อัตรารั้งเดียว ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ
มีท่อนเดียว ๖ จังหวะ บรรเลงอยู่ในเพลงดับต่าง ๆ ต่อมา นายเขียน
ศุขสายชลนำมาขยายขึ้นเป็นอัตรา ๒ ชั้นและ ๓ ชั้น ครบเป็นเพลงเถา
สำเร็จเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ และนายพินิจ ฉายสุวรรณ
แต่งทางร้องขึ้นอีกทางหนึ่งเป็นเพลง ๔ ท่อน นายพูนพิศ อมาตยกุล
เป็นผู้แต่งบทร้อง โดยนำเค้าโครงบทละครเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาดัดแปลง เสร็จเมื่อวันพุธที่ ๑๙
มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗

กวาง

๔๙. ตามกวาง (เถา)

เพลงตามกวาง ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ
มีท่อนเดียว ๖ จังหวะ นักดนตรีบรรจุเป็นเพลงร้องในบทมโหรีเรื่องอิเหนา
ของเจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ (แสง) เจ้าเมืองราชบุรีในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งดำเนินเรื่อง
ตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ นอกจากนี้ยังนำมาเรียบเรียงอยู่ในเพลง
เรื่องพญาโศกด้วย

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ นายพุ่ม บาปุยะวาทย์ และนายบุญยงค์ เกตุคง
เมื่อครั้งรับราชการสังกัดแผนกดนตรีไทย กรมประชาสัมพันธ์ร่วมกันแต่งขยาย
เป็นอัตรา ๓ ชั้นและแต่งตัดเป็นอัตรารั้งเดียว คือเรียงเป็นเพลงเถา พร้อมทั้ง
แต่งทำนองเดี่ยวเปลี่ยนไว้ด้วย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๓ นายบุญยงค์ เกตุคง

แต่งทำนองเพลงเพิ่มเติมแทนลูกหมด ทางร้องนายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ เป็นผู้แต่ง ส่วนบทร้อง นายคงศักดิ์ คำศิริ เป็นผู้แต่ง โดยดำเนินการตามกลอนบทละครเรื่อง ทูษย์นัต ตอนตามกวาง

เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๑ นายเขียน สุขสายชล นำทำนองเพลงตามกวาง ๒ ชั้น มาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถาอีกทางหนึ่ง เรียกชื่อเพลงใหม่ว่า “เพลงกวางทอง”

๕๐. มฤคระเริง

มฤคระเริง หรือระบำกวาง เป็นการแสดงชุดหนึ่งในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนลักนางสีดา การแสดงชุดนี้ประดิษฐ์ขึ้นเนื่องในงาน แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ณ ประเทศพม่า ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๘ จัดให้แสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ตอนลักนางสีดา มีหมู่ระบำกวางออกมาร่ายรำเพื่อความสวยงามก่อนที่กวางทอง (มารีศ) จะออกมาล่อให้นางสีดาเห็นและเกิดความหลงใหล โดยนายมนตรี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร ศิลปินแห่งชาติ เป็นผู้ประพันธ์ทำนองเพลง นางลมุล ยมะคุปต์ ผู้เชี่ยวชาญ นาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร เป็นผู้ประดิษฐ์ทำรำ

ม้า

๕๑. ม้าโยก

เพลงม้าโยก ๒ ชั้น ใช้ประกอบการแสดงละคร ลิเก และใช้ประกอบการ ระบำ เรียกรับม้า โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่ง

๕๒. ม้าย่อง

เพลงม้าย่อง อัตรา ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ มีท่อนเดียว ๗ จังหวะ เป็นเพลงสำหรับร้องประกอบละครในมาแต่โบราณ นายช้อย

สุนทรวาทินนำมาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น เพื่อบรรเลงต่อจาก เพลงโหมโรงครอบจักรวาล เรียกว่า “เพลงโหมโรงครอบจักรวาลออกเพลง ม้าย่อง” และยังมีที่ใช้เป็นเพลงโหมโรงเป็นเอกเทศ เรียกว่า “เพลงโหมโรง ม้าย่อง ๓ ชั้น”

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๘ นายฟุ่ม บาปุยะวาทย์ และนายบุญยงค์ เกตุคง นำเพลงโหมโรงม้าย่อง อัตรา ๓ ชั้นของนายช้อย สุนทรวาทิน มาปรับปรุง และใช้ทางของนายเพชร จรรย์นาฏ เข้ามาผสม แต่ยังคงใช้ทางของนายช้อย สุนทรวาทิน เป็นทางบรรเลงที่ยวกลับในอัตรา ๓ ชั้น ส่วนอัตรา ๒ ชั้น ที่ยวแรกยังใช้ทางของเดิม แต่ที่ยวหลังใช้ทำนองเพลงอศวลีลาของนายมนตรี ตราโมท เข้าผสม แล้วตัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเพลงเถา ส่วนทางร้องเดิม นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ เป็นผู้แต่ง ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๖ นายบุญยงค์ เกตุคง และนางกัญญา โรหิตาจล นำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งเป็นทางที่นิยม ขับร้องมาจนถึงปัจจุบันนี้

๕๓. ม้ารำ

เพลงม้ารำ ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับ ปรบไก่ มีท่อนเดียว ๗ จังหวะ ตามหลักฐานเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุด วชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้ แต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทมโหรีของเพลงนี้มีว่า “เจ้าเอย ทรามวย อุ้มใส่ตักไว้ชมเชย มีใครจะวางเจ้าเลย เพื่อนเสบยของเรียมอา...”

เพลงม้ารำเรียบเรียงไว้ในเพลงดับเรื่องม้าย่อง ปรากฏในตำราเพลง มโหรีซึ่งต้นฉบับเป็นลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓ และปรากฏในคำกลอน เพลงยาวตำรามโหรี โดยอยู่ในเพลงดับเรื่องนางนาค สำหรับเพลงยาวฉบับนี้ สันนิษฐานว่าเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๑ ในคำกลอน เพลงยาวมีว่า “ม้าย่องม้ารำอรชร สีสอนตามเรื่องเนื่องกัน”

เพลงโหมโรง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำเพลงม้ารำ ๒ ชั้นมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น ใช้บรรเลงออกด้วย เพลงม้าย่อง ซึ่งเป็นเพลงที่นายซ้อย สุนทรวาทีน แต่งไว้ก่อน นอกจากนี้ หลวงประดิษฐไพเราะ ยังนำเพลงที่มีชื่อว่า ม้า นำหน้า ๓ เพลงมาจัดลำดับ เรียบเรียงให้เข้าชุดกัน ใช้เป็นเพลงโหมโรงเรียกว่า โหมโรงสามม้า ประกอบด้วย เพลงม้ารำ ม้าสะบัดกีบ และม้าย่อง

เพลงม้ารำ เถา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ นายพุ่ม บาปุยะวาทย์ นำ ทำนองเพลงม้ารำ ๒ ชั้น ทำนองเก่ามาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และ แต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว พร้อมทั้งทำนองทางเปลี่ยน นำทำนองเพลง อังศวลีลาของนายมนตรี ตราโมท เข้าผสม เรียบเรียงเป็นเพลงเถา ส่วนทางร้อง นายจำเนียร ศรีไทยพันธุ์ เป็นผู้แต่ง ต่อมานายบุญยงค์ เกตุคง นำทำนองเพลง ม้ารำมาแต่งเป็นทางเดี่ยวระนาดเอก

๕๔. ม้าสะบัดกีบ

ม้าสะบัดกีบ ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำมาแต่งขยาย เป็นอัตรา ๓ ชั้น ใช้บรรเลงในชุดโหมโรงสามม้า เมื่อนำมาบรรเลงเป็นโหมโรง เอกเทศ นิยมบรรเลงออกด้วยเพลงม้าย่อง ๓ ชั้น

๕๕. ม้าฮ่อ

เป็นเพลงประกอบการแสดงประเภทหนึ่ง นายมนตรี ตราโมท ประพันธ์ขึ้นโดยนำเพลงต้นตะลุงมาแปลงจังหวะและทำนอง

๕๖. อังศวลีลา

เพลงอังศวลีลา เป็นเพลงประกอบระบำ เรียกว่า ระบำม้า เป็นเพลง ที่มีจังหวะลีลารุกเร้าในทำนองเพลงสอดแทรกจินตนาการการเหยาะย่างและ โลดเต้านของม้า นายมนตรี ตราโมท แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ โดยนำทำนอง

จากเพลงม้ารำและเพลงม้าย่องมาผสมรวมกัน ให้เป็นจังหวะ ๗/๘ ระบุชุดนี้ ประกอบอยู่ในการแสดงโขนชุดพระรามครองเมือง ตอนปล่อยม้าอุปการ

กระต่าย

๕๗. กระต่ายกินน้ำค้าง

เพลงกระต่ายกินน้ำค้าง อัตร่า ๒ ชั้น ประเภทหน้าทับสองไม้ บรรเลงรวมเป็นเพลงชุด ประกอบด้วย เพลงกระต่ายชมเดือน เพลงกระต่ายเดิน และเพลงกระต่ายกินน้ำค้าง

๕๘. กระต่ายชมจันทร์

เพลงกระต่ายชมจันทร์ ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ปรากฏอยู่ในเพลงมอญ ที่อยู่นอกเรื่องเพลงต๋มโหรีโบราณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครรวบรวมรายชื่อเพลงจากต้นฉบับลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือประชุมบทมโหรี

๕๙. กระต่ายชมเดือน

เพลงกระต่ายชมเดือน ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงท่อนเดียว ประเภทหน้าทับสองไม้ มี ๔ จังหวะ รวมอยู่ในเพลงชุดกระต่ายชมเดือน เพลงชุดนี้มี ๓ เพลง คือ เพลงกระต่ายชมเดือน เพลงกระต่ายเดิน และเพลงกระต่ายกินน้ำค้าง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำทำนองเพลงกระต่ายชมเดือน ๒ ชั้นมาแต่งขยายเป็นอัตร่า ๓ ชั้น และแต่งตัดลงเป็นชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ นายอุทิศ นาคสวัสดิ์ นำเพลงกระต่ายชมเดือน ๒ ชั้น มาแต่งขยายเป็นอัตร่า ๓ ชั้น และแต่งตัดเป็นอัตร่าชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา

๖๐. กระต่ายเต้น (ไทย)

กระต่ายเต้น (ไทย) เพลงกระต่ายเต้นชั้นเดียว เป็นเพลงสำเนียงไทย ทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับสองไม้ มี ๕ ท่อน รวมอยู่ในเพลงซ้ำ เรื่องนกขมิ้น มีนักดนตรีนำทำนองท่อน ๖ และท่อน ๒ มาแต่งขยายเป็น อัตร่า ๒ ชั้น เมื่อบรรเลงประกอบการแสดงละคร ใช้บรรเลงในอัตร่า ๒ ชั้น จำนวน ๒ ท่อน หรือเมื่อบรรเลงรวมโดยเริ่มท่อน ๑ และท่อน ๒ ในอัตร่า ๒ ชั้น ต่อเนื่องด้วยทำนองชั้นเดียวท่อนที่ ๓ - ๔ ก็ได้ เพลงนี้เมื่อรวมเป็น เพลงเรื่องชุดกระต่ายขมเดือน ประกอบด้วย เพลงกระต่ายขมเดือน เพลง กระต่ายเต้น และเพลงกระต่ายกินน้ำค้าง

๖๑. กระต่ายเต้น (มอญ)

เพลงกระต่ายเต้น ๒ ชั้น เป็นเพลงสำเนียงมอญ ทำนองเพลงให้อารมณ์ สนุกสนาน มีท่วงทำนองทั้งทางเก็บ ทางกรอ บางเพลงเป็นเพลงมอญแท้ ๆ ของนายสุ่ม ดนตรีเจริญ และนายเจี้ยน ดนตรีเสนาะ บางเพลงเป็นเพลงของ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งขึ้นใหม่เมื่อครั้งที่นายสุ่ม ดนตรีเจริญไปอยู่กับหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และแลกเปลี่ยน เพลงซึ่งกันและกัน

กระแต

๖๒. กระแตไต่ไม้

เพลงตับ เรียกว่า เพลงตับกระแตไต่ไม้ อัตร่า ๒ ชั้น โบราณจารย์ นำทำนองเพลงกระแตของเดิมทำนองหนึ่งของพื้นบ้านของไทยใหญ่มาแต่ง ให้เป็นทางสำหรับบรรเลงในวงมโหรีหลวง พร้อมทั้งนำมาเรียบเรียงให้เป็น เพลงตับ มีอยู่ด้วยกัน ๓ เพลง คือ เพลงกระแตไต่ไม้ เพลงซับนก และ เพลงซับไม้ลาวกระแต

เพลงกระแตไต่ไม้ ๒ ชั้น เป็นเพลงประเภทสองไม้ มี ๒ ท่อน เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๕๖ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำกระแตไต่ไม้ ๒ ชั้น มาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น ใช้บรรเลงเป็นเพลงหมอโรง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ นายมนตรี ตราโมท นำเพลงขับนก ๒ ชั้น มาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น เพื่อใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงหมอโรงกระแตไต่ไม้ ลักษณะของเพลงดำเนินแบบคาบลูกคาบดอก คือ พลิกเพลงทำนองเพลงให้มีวิธีบรรเลงทั้งทางกรอและทางเก็บสลับกัน

๖๓. กระแตเล็ก (ลาวกระแต)

เพลงกระแตเล็ก ๒ ชั้น ประเภทหน้าทับลาว เป็นเพลงทำนองเก่า สำเนียงลาว มีคิลปินดนตรี ๒ ทาน นำทำนองมาแต่งขยายเป็นเพลงอัตรา ๓ ชั้นและแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา คือ นายเฉลิม บัวทั้ง และนายพินิจ ฉายสุวรรณ ส่วนชื่อเพลงบางแห่งเรียกว่า “ลาวกระแต”

จิ้งจก

๖๔. จิ้งจกทอง

เพลงจิ้งจกทอง ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มี ๒ ท่อน อยู่ในเพลงเรื่องพระฉันทเพล และเพลงเรื่องจิ้งจกทอง พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ต่อเพลงจิ้งจกทองทางปีให้แก่ นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล และนำไปบรรเลงในงานฉลองพระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ วังบางขุนพรหม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงรับฟัง จึงตรัสถามชื่อเพลงและขอให้นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เขียนเพลงนี้เป็นโน้ตสากลถวาย เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๔ ขณะประทับ ณ เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต จึงทรงนำเพลงจิ้งจกทอง ๒ ชั้น มาทรงพระนิพนธ์ขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และตัดเป็นอัตราชั้นเดียว

เรียบเรียงเป็นเพลงเถา ทั้งทำนองทางร้องและทางดนตรี โดยทรงทำทางสำหรับบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ทำนองสอดแทรกเสียงร้องของจิ้งจก มีทางเดี่ยวเครื่องดนตรีแทรกคือ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่

ตุ๊กแก

๒๕. ตุ๊กแก

เพลงตุ๊กแก เป็นเพลงพระราชานิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์บทร้อง และพระราชทานให้ นายสิริชัยชาญ พักจำรูญ ศิลปินแห่งชาติ ประพันธ์ทำนองประกอบ ในเรื่องเพลงภาษาพาสุนัข บรรเลงครั้งแรกในวันสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บู

๒๖. ระเบ้าแม่งู

ระเบ้าแม่งู หรือเรียกว่า ร้องล้าวกลิ้นหาง เป็นระเบ้าชุดหนึ่ง ใช้สำหรับการแสดงละครตีกดาบรพรพ์เรื่องอิเหนา ตอนไหว้พระ

ไล่เดื้อน

๒๗. ไล่เดื้อนฉกจวกัก

เพลงไล่เดื้อนฉกจวกัก ชั้นเดี่ยว เป็นเพลงทำนองเก่า ประเภทหน้าทับปรปไก่อ มีท่อนเดี่ยว ๘ จังหวะ เป็นเพลงที่มีทำนองอยู่ช่วงท้ายของเพลงเรื่องสินวล ส่วนทางร้องของเพลงนี้มี ๔ จังหวะ นิยมนำบรรเลงประกอบการแสดงละคร ลิเก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๒ ชั้น พร้อมทั้งทำทางเปลี่ยน เรียกชื่อเพลงใหม่ว่า นาคราชแผลงฤทธิ์ ต่อมา

ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ จึงแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น เรียบเรียงเป็นเพลงเถา เรียกชื่อใหม่ว่า นาคราชแผ่พังพาน และแต่งตัดทำนองเป็นอัตราชั้นเดียว จึงมีชื่อว่า นาคราชแผ่พังพาน เถา บางท่านเรียกเพลงนี้ว่า เพลงไส้เดือน เถา (รากคำมาจากชื่อไส้เดือนจิ้งจก) หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงแผลงคำว่า “เดือน” เป็น “พระจันทร์” เพลงนี้จึงได้ชื่อใหม่ว่า “เพลงไส้พระจันทร์” และเรียกกันต่อ ๆ มา

กลุ่มที่ ๓ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ

กบ

๒๘. กบเต็น

เพลงกบเต็น อัตรา ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มี ๒ ท่อน รวมอยู่ในเพลงช้าเรื่องเต่าทอง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ นายพินิจ ฉายสุวรรณ นำเพลงกบเต็น อัตรา ๒ ชั้น มาปรับปรุงแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเพลงเถา ใช้เพลงบังโอบของจางวางทั่ว พาทยโกศล เป็นแนวทางในการแต่ง พร้อมทั้งนำเนื้อความจากนิทานอีสป เรื่องกบเลือนาย มาแต่งเป็นบทร้อง นางบุญชู ทองเชื้อ นักร้องวงดนตรีไทย กรุงเทพมหานคร เป็นผู้แต่งท่วงร้อง

คางคก

๒๙. คางคกปากสระ

เพลงคางคกปากสระ ชั้นเดียว เป็นเพลงทำนองเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มีท่อนเดียว ใช้ประกอบการแสดงละคร เป็นเพลงที่มีลีลา ทำนอง และจังหวะกระชั้น รุกเร้า ชวนให้อารมณ์คึกคัก สนุกสนาน ส่วนเพลงคางคกปากสระ ๓ ชั้น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งไว้ ตั้งแต่สมัยเป็นจางวางศร เมื่อครั้งเป็นนักดนตรีอยู่ในวงวังบูรพา (ประมาณ

พ.ศ. ๒๔๗๐) ส่วนทำนองทางร้อง คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เป็นผู้แต่ง เพลงนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “คางคกปากป้อ”

เต่า

๗๐. เต่ากินผักบุ้ง

เพลงเต่ากินผักบุ้ง ๒ ชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับ ประปไก่ ใช้เป็นเพลงลา โบราณจารย์ทางดนตรีไทยนำเพลงนี้เรียบเรียงไว้ในเพลงช้าเรื่องเต่ากินผักบุ้ง ประกอบด้วย เพลงเต่ากินผักบุ้ง เต่าเห่ เต่าทอง เพลงเร็วเต่ากินผักบุ้ง และเพลงลา เฉพาะทำนองเพลงเต่ากินผักบุ้งมี ๓ ท่อน ท่อนที่ ๑ มี ๔ จังหวะ ท่อนที่ ๒ และ ๓ มีท่อนละ ๒ จังหวะ มีเที่ยวโอดพัน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนระดับเสียง

ในการนำเพลงเต่ากินผักบุ้ง ๒ ชั้น มาร้องเป็นเพลงลานั้น นักดนตรี สร้างทำนองการร้อง “ว่าดอก” ไว้ในทำนองท่อนที่ ๒ เพื่อเปิดโอกาสให้เครื่องดนตรี เช่น ปี่ ซอ ฯลฯ เป่าหรือสี แสดงความสามารถในการเล่นเสียงขับร้อง และอวดความสามารถทางดนตรีของตน

เพลงเต่ากินผักบุ้ง ๒ ชั้นนี้ มีนักดนตรีนำทำนองไปแต่งขยายเป็น อัตร่า ๓ ชั้น โดยคงการ “ว่าดอก” ไว้ตามลักษณะทำนองของอัตร่า ๒ ชั้น มีประวัติอธิบายสองนัย คือ ครูเพ็ง นักดนตรีไทยมีชื่อท่านหนึ่งในสมัย รัชกาลที่ ๓ นำทำนองมาแต่งขยายเป็นอัตร่า ๓ ชั้นทางหนึ่ง เรียกชื่อเพลงใหม่ว่า เพลงปลาทอง อีกท่านหนึ่งคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์ขยายเป็นอัตร่า ๓ ชั้นไว้ทางหนึ่ง เพื่อให้ตรวจมหาดเล็กบรรเลงถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำนองที่ทรงพระนิพนธ์ขยายนี้เรียกชื่อใหม่ว่า เพลงปลาทอง เช่นกัน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นายมนตรี ตราโมท นำทำนอง ๒ ชั้นมาแต่งตัด เป็นอัตร่าชั้นเดียว และนำทำนองทั้ง ๓ อัตร่าชั้นมาเรียบเรียงเป็นเพลงเถา ส่วนชื่อของเพลงยังคงเรียกเหมือนเดิมว่า เพลงปลาทอง สำหรับเพลงปลาทอง

๓ ชั้น เป็นทำนองที่พระยาภูมิ เสวิน (จิตร จิตตเสวี) นำเพลงปลาทอง ๓ ชั้น ทางธรรมดามาแต่งเป็นทางเดี่ยวซอสามสาย

๗๑. เต่าเงิน

เพลงเต่าเงิน ๒ ชั้น ทำนองเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๒ ท่อน ท่อน ๑ มี ๔ จังหวะ ใช้บรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงโขน ละคร นักดนตรีนำเพลงนี้ไปบรรเลงรวมอยู่ในเพลงซ้ำเรื่องเต่ากินผักกูด

๗๒. เต่าทอง

เพลงเต่าทอง ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๒ ท่อน เป็นเพลงหนึ่งในเพลงซ้ำเรื่องเต่าทอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล นำมาแต่งขยาย เป็นอัตรา ๓ ชั้น เพื่อใช้เป็นเพลงโหมโรงทางปีพาทย์ เรียกชื่อเพลงใหม่ว่า “อาทิตย์อุทัย”

เพลงเต่าทองตัวผู้ ๒ ชั้น และเพลงเต่าทองตัวเมีย ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ปรากฏอยู่ในเพลงมอญ ๔๔ เพลง ที่อยู่นอกเรื่อง เพลงดับมโหรีโบราณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครรวบรวมรายชื่อเพลงจากต้นฉบับลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือประชุมมโหรี ในเอกสารเต่าทองตัวผู้ ใช้ว่า เต่าทองตัวผู้

๗๓. เต่านาก

เพลงเต่านาก ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า เพลงนี้มีนักดนตรีนำมาแต่งเป็นอัตรา ๓ ชั้น และแต่งตัดเป็นอัตราชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา

๗๔. เต่าเห่

เพลงเต่าเห่ อัตรา ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๓ ท่อน ท่อนที่ ๑ มี ๔ จังหวะ ท่อนที่ ๒ และท่อนที่ ๓ มีท่อนละ ๒ จังหวะ มีมาแต่สมัยอยุธยา นิยมใช้บรรเลงเป็นเพลงลำดับที่ ๒ ในเพลงซ้ำเรื่องเต่ากินผักกูด

แต่เดิมนั้นนักดนตรีก็เรียกเพลงนี้ว่า “เพลงเต่ากินผักบุ้ง” เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงปรับปรุงเพลงนี้ร่วมกับหลวงเสนาหุริยางค์ (ทองดี ทองทิพย์) บรรจไว้ในบทคอนเสิร์ตเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย จัดให้เห่สอดปี่พาทย์เพิ่มเข้าไปในตอนท้ายต่อจากท่อน ๓ อีกกระบวนหนึ่ง เป็นเหตุให้ผู้ฟังพากันเรียกเพลงนี้ว่า “เพลงเต่าเห่” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๒ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำเพลงเต่าเห่มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว ทั้งทางร้องและทางดนตรี ครอบเป็นเพลงเถา รักษาอารมณ์เดิมของเพลง ซึ่งดำเนินลีลาไปอย่างแจ่มชัดและเยือกเย็น

๗๕. เต่าใหญ่

เป็นเพลงซึ่งประกอบอยู่ในเพลงเรื่องเต่ากินผักบุ้ง

จระเข้

๗๖. จระเข้ขวางคลอง

เพลงจระเข้ขวางคลอง อัตรา ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๒ ท่อน ท่อนที่ ๑ มี ๔ จังหวะ ท่อนที่ ๒ มี ๒ จังหวะ นายเฉลิม บัวทั้งนำมาแต่ง ขยายขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว ทั้งทางร้องและทางดนตรี ครอบ เป็นเพลงเถาเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๘ นายพูนพิศ อมาตยกุล แต่งบทร้องให้มีเรื่องราวติดต่อกับบทเพลงจระเข้หางยาวทางสักวา ของนายมนตรี ตราโมท

๗๗. จระเข้หางยาว

เพลงสามเส้า อัตรา ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๓ ท่อน ท่อนละ ๒ จังหวะ ต่อมาผู้แต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น เรียกชื่อใหม่ว่า

เพลงจระเข้หางยาว ทางบรรเลงของเดิมเป็นทางเรียบ ๆ ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ นายสมภพ ขำประเสริฐ แต่งทางเปลี่ยนในอัตรา ๓ ชั้น และ ๒ ชั้นขึ้นใหม่ เป็นเที่ยวกลับ แล้วตัดลงเป็นชั้นเดียว ครบเป็นเพลงเถา ส่วนทางร้อง เรืออากาศเอก โองการ กลีบชื่น แต่งขึ้นแล้วต่อให้นางประชิด ขำประเสริฐ ขับร้องเป็นคนแรก ในปีเดียวกัน

๗๘. จระเข้หางยาว ทางสักวา

เพลงจระเข้หางยาว ทางสักวา นี้ นายมนตรี ตราโมท เคยได้ยิน ผู้สูงอายุที่จังหวัดสมุทรสงครามร้องเพลงจระเข้หางยาว ทางสักวา นายมนตรี ตราโมท ยอมรับว่า เวลานั้นถ้านายสมบุญ สมสุวรรณ ซึ่งเป็นครูผู้กำกับวง ไม่บอกให้รู้ว่า เป็นเพลงจระเข้หางยาว ก็คงจะ “จน” และรับไม่ถูกเป็นแน่ ถึงแม้จะรับถูกก็คงรับเป็นเพลงจระเข้หางยาวทางธรรมดา เป็นแต่หันสำเนียง เข้าหาทางสักวาเล็กน้อยเท่านั้น สำเนียงและทางร้องของผู้สูงอายุนั้นติดหู ติดใจนายมนตรี ตราโมท ตลอดมา แต่น่าเสียดายที่จำบทร้องไม่ได้ ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ นายมนตรี ตราโมท จึงแต่งทางดนตรีให้เป็นไปตามทางร้อง แบบสักวาตามที่คุณสูงอายุนั้นร้องไว้ มีสำเนียงลาวพร้อมทั้งแต่งบทร้องขึ้นใหม่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๘ นายมนตรี ตราโมท ต่อเพลงนี้ให้นางเจริญใจ สุนทรวาทีน ขับร้องส่งวิทยุกระจายเสียง ณ สถานีวิทยุวังพญาไท เป็นครั้งแรก บรรเลงโดยวงมโหรีกรมศิลปากร

ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ นายเฉลิม บัวทั้ง นำเพลงจระเข้หางยาว ทางสักวา ของนายมนตรี ตราโมท มาตัดลงเป็นอัตรา ๒ ชั้น และชั้นเดียว ให้มีสำเนียง เป็นสักวาตามแบบ ๓ ชั้น ของเดิม ครบเป็นเพลงเถา ทั้งทางร้องและ ทางดนตรี และเพิ่มทำนองตอนท้ายของเพลงให้มีลีลาเป็นพิเศษอีกด้วย เพลงจระเข้หางยาว ทางสักวา เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี ๓ ท่อน ท่อนละ ๒ จังหวะ

กลุ่มที่ ๔ ลัตว์น้ำ

ปลา

๗๙. ปลาทอง

เพลงปลาทอง มาจาก เพลงเต่ากินผักบุ้ง อัตร่า ๒ ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี ๓ ท่อน ท่อนที่ ๑ มี ๔ จังหวะ ท่อนที่ ๒ และ ๓ มีท่อนละ ๒ จังหวะ ครูเพ็งนำมาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า ๓ ชั้น ตั้งชื่อว่า “เพลงปลาทอง” ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นายมนตรี ตราโมท ตัดลงเป็นชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถา พร้อมกับแต่งบทร้องต่อจากของเก่าเพื่อให้เหมาะสมกับทำนอง และต่อให้นางเจริญใจ สุนทรวาทีน ร้องกระจายเสียง ที่สถานีวิทยุวังพญาไทในปีเดียวกัน

อีกนัยหนึ่ง หม่อมเจ้าหญิงดวงจิตร์ จิตรพงศ์ ทรงอธิบายว่า สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนำเพลง เต่ากินผักบุ้ง อัตร่า ๒ ชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็น ๓ ชั้น แล้วทรงตั้งชื่อว่า “เพลงปลาทอง” ต่อมา นายมนตรี ตราโมท ตัดเป็นชั้นเดียว ครอบเป็น เพลงเถา พร้อมทั้งแต่งบทร้องในอัตร่าชั้นเดียวด้วย แต่บทร้องในอัตร่า ๒ ชั้น และ ๓ ชั้น นั้น เป็นของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์

๘๐. ระบำปลา

ระบำปลา เป็นการแสดงชุดหนึ่งซึ่งแทรกอยู่ในบทร้องนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอนหาปลา ท้าวสามลให้หูกเขยรวมทั้งเจ้าเงาะออกหาปลาให้ได้ จำนวนคนละ ๑๐๐ ตัว ซึ่งในการนี้ท้าวสามลต้องการกำจัดเจ้าเงาะเสีย เจ้าเงาะถอดรูปออกมาเป็นพระสังข์ และร้ายเวทย์มนต์เรียกปลาหลายชนิด มาไว้ในบริเวณที่ตนนั่งอยู่ การแสดงตอนนี้จะเป็นการรำรำของปลาแต่ละชนิด ผู้ประพันธ์บทร้องคือ ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี

กลุ่มที่ ๕ สัตว์ในจินตนาการ

กิบูส - กิบี

๘๑. กิन्नรรำ

เพลงกิन्नรรำ ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ ใช้ประกอบการแสดงละคร เช่น เรื่องมโนห์รา ในบทของนางมโนห์รา รำลาพระเจ้าอาทิตย์วงศ์ก่อนเข้าพิธีบูชาัญญุ กรมศิลปากรสร้างบทและจัดแสดงละครเรื่องนี้ให้ประชาชนชมเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๘ นอกจากนี้ปรากฏอยู่ในเพลงเรื่องสีนวล เพลงนี้นำไปบรรจุในเพลงดับเรื่องจันทกนิรี หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) บรรจุในเพลงเรื่องกิन्नรรำ มี ๓ เพลง คือ เพลงกิन्नรรำ เพลงกิन्नรร้อน และเพลงขยอนนางรำ นายมนตรี ตราโมท นำไปบรรจุในละครเรื่องมโนราห์ ตอนบูชาัญญุ

การบูชาัญญุอีกพิธีหนึ่งซึ่งปรากฏในบทละครชาตรี เรื่องพระสุธน - มโนราห์ โดยกล่าวถึงการรำลาของนางมโนราห์ในการบูชาัญญุ ใช้ทำนองเพลงกิन्नรรำ ที่มีความโศกเศร้า เพื่อให้เข้ากับเนื้อร้องตอนที่นางมโนราห์จำต้องพรากจากพระสุธน

๘๒. กิन्नรร้อน

เพลงกิन्नรร้อน เป็นเพลงประกอบลีลาการรำของละคร เพลงนี้ทำนองที่ใช้บรรเลงตอนนางมโนราห์จะลุยไฟนั้น เป็นทำนองที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แต่งให้วงปี่พาทย์บรรเลงนานมาแล้ว เมื่อกรมศิลปากรปรับปรุงละครเรื่องมโนราห์ จึงใช้ทำนองเพลงนี้ประกอบท่ารำของนางมโนราห์ ส่วนท่ารำท่านผู้หญิงแล้ว สนิทวงศ์เสนี เป็นผู้ประดิษฐ์

ครุฑ

๘๓. ระบำครุฑ

เพลงประกอบระบำชุดหนึ่ง เพลงที่บรรจุในระบำชุดนี้ คือ เพลงตั้งตั้ง เพลงนี้เป็นเพลงทำนองเก่า สมัยอยุธยาตอนปลาย บทที่ร้องเป็นบทชมครุฑ พาหนะของพระนารายณ์ ในบทละครเรื่องอุณรุฑ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ กรมศิลปากรปรับปรุงขึ้นเป็นระบำชุดหนึ่ง

IHS๙

๘๔. เहरาเล่นน้ำ

เพลงเहरาเล่นน้ำ ๒ ชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับปรบไก่ มีท่อนเดียว ๔ จังหวะ เดิมเรียกชื่อว่า “เพลงเहरา” ปรากฏอยู่ในเพลงมอญ ๔๔ เพลง ที่อยู่นอกเรื่องเพลงดับมโหรีโบราณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครรวบรวมรายชื่อเพลงจากต้นฉบับลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือประชุมบทมโหรี

นอกจากนี้เพลงเหารายังอยู่ในเพลงดับเรื่อง ทำขวัญ และอยู่ในเพลงชุดมอญแปลง ในชุดมอญแปลงนี้มีอยู่ ๘ เพลง คือ เพลงมอญแปลง เพลงสรรเสริญพระจันทร์ เพลงมหาชัย เพลงมโนราห์โอด เพลงราโค เพลงหงส์ ไข่ดอกบัว และเพลงสร้อยสงวน เมื่อประมาณปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีนักดนตรีไม่ทราบนามนำเพลงเहरาเล่นน้ำ ๒ ชั้น ไปแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น ใช้ร้องส่งสั๊กวา เรียกชื่อว่า เพลงเहरาเล่นน้ำ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ นายมนตรี ตราโมท นำเพลงเहरาเล่นน้ำ ๓ ชั้น ไปเรียบเรียงเป็นเพลงดับ เรียกว่า ดับลมพัดชายเขา ทั้งเพลงดับเป็นเพลงอัตรา ๓ ชั้น คือ เพลงลมพัดชายเขา เพลงลมหวน เพลงแขกมอญบางช้าง และเพลงเहरาเล่นน้ำ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำเพลงเหรา อัตร่า ๒ ชั้น ทำนองเก่าไปแต่งขยายเป็นอัตร่า ๓ ชั้นอีกทางหนึ่ง พร้อมทั้งแต่งตัดเป็นอัตร่าชั้นเดียว เรียบเรียงเป็นเพลงเถา เพลงเถานี้นำไปบรรเลงถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ณ พระตำหนักบางคอแหลม

เหมราช

๘๕. เหมราช

เพลงเหมราช ๒ ชั้น ทำนองเก่าสมัยอยุธยา อยู่ในเรื่องสีนวล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนำไปบรรจุในบทละครดึกดำบรรพ์เรื่องสังข์ศิลป์ชัย

นาค

๘๖. นาคราช

เพลงนาคราช ชั้นเดียว เป็นเพลงทำนองเก่าอยู่ในตอนท้ายของเพลงสีนวล เป็นเพลงท่อนเดียวประเภทหน้าทับปรบไก่ มี ๘ จังหวะ ส่วนทางร้องมี ๔ จังหวะ ใช้ในการแสดงละครในบทโศรหรือบทที่ต้องการกริยาเร่งร้อน เพลงนี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปอีก เช่น เพลงนาคราชแฝงฤทธิ์ นาคราชแผ่พังพาน นาคราชพันพิช ไล่เดือนฉจจวก

ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำเพลงนาคราชชั้นเดียวมาแต่งขยายเป็นอัตร่า ๓ ชั้น เรียบเรียงเป็นเพลงเถา เพลงนี้เรียกชื่ออื่น ๆ อีก คือ นาคราชแฝงฤทธิ์ เถาไล่พระจันทร์ เถา

๘๗. นาคสะดุ้ง

เป็นเพลงในละครเรื่องเรื่องตุ๊กตายอดรัก ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ คณะครูสุตจิตต์ดุริยประณีต ให้คำร้องไว้แก่งานวิจัยของราชบัณฑิตยสภา

๘๘. นางนาค

บทมโหรีดับนางนาค ตัดตอนมาจากกาพย์คำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีผู้สันนิษฐานว่า เรื่องกาพย์นี้เจ้าพระยาพระคลังแต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งยังเป็นหลวงสรวิชิต บทมโหรีจับตอนที่ท้าวพรหมหัตถ์เล่นสกากับพญาครุฑ แล้วให้สัญญาแก่คนธรรพ์ให้ขับลำบรรเลงเพลงพิณเสียดสีพญาครุฑ ซึ่งลักตัวนางกาภิกจากท้าวพรหมหัตถ์ไปไว้ที่วิมานฉิมพลี แต่นางกาภิกยังมีคู่ได้ ทำให้พญาครุฑอายยิ่งนัก

มโหรีดับนี้ประกอบด้วยเพลง ๕ เพลง คุณหญิงไพเราะทูลย์ กิตติวรรณให้ข้อมูลว่า แต่เดิมเมื่อร้องจบเพลงที่ ๕ แล้ว จะร้องเพลงสี่เกลอต่อไปอีก ๔ คำกลอน นับเป็นเพลงที่ ๖ ซึ่งมีเนื้อความไม่ต่อเนื่องกัน ทั้งนี้นายเจริญพาทย์โกสศ ต่อให้อย่างนั้นก็จดจำต่อ ๆ กันมา บทร้องเพลงสี่เกลอนี้มาจากบทละครเรื่องดาหลัง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ตอนอิเหนาเข้าห้องนางจินตะหราครั้งแรก ครั้นถึงเวลาใกล้สว่างก็รู้สึกอาลัยอาวรณ์ที่จะต้องจากนางไปก่อน

มังกง

๘๙. มังกรทอง

เพลงมังกงทอง ๒ ชั้น เดิมคือ เพลงแม่งู ๒ ชั้น ทำนองเก่า สำเนียงลาว หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำมาแต่งขยายเป็นอัตรา ๓ ชั้น และตัดเป็นอัตราชั้นเดียว เรียกเรียงเป็นเพลงเถา เรียกชื่อใหม่ว่า มังกงทอง

เถา แต่งเสร็จและบรรเลงครั้งแรกเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓
บทร้อง พระจมีนมานิตยน์เรศ (ขณะอุปสมบทที่วัดบวรนิเวศ กรุงเทพมหานคร)
แต่งบทร้อง ๓ ชั้น และชั้นเดียว บทร้อง ๒ ชั้นใช้ของเดิม

เงือก

๙๐. ระบายเงือก

เพลงระบายเงือกเป็นเพลงประกอบระบายชุดหนึ่ง ใช้ประกอบละคร
๒ เรื่องด้วยกัน คือ เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนกุมภภัณฑ์ถวายม้า และจากเรื่อง
พระอภัยมณี ตอนสุดสาครลาแม่เงือกน้ำ นายมนตรี ตราโมท แต่งบทร้อง
ใช้ทำนองเพลงพระเจ้าลอยถาด ท่านผู้หญิงแล้ว สนิทวงศ์เสนี ประดิษฐ์ทำรำ

ฟังดนตรีออนไลน์ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนได้ที่นี่

บรรณานุกรม

- กิตติมา กองมะลิกันแก้ว. (๒๕๖๔). **บทร้องเพลงไทยสำหรับละคร**.
กรุงเทพฯ: สายส่งดวงแก้ว.
- ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์. (๒๕๕๗). **สารานุกรมเพลงไทย**. นครปฐม:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มนตรี ตราโมท, ๒๔๔๓ - ๒๕๓๘ (๒๕๒๓). **ฟังและเข้าใจเพลงไทย**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๔). **สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย: ภาคประวัติ
และบทร้องเพลงเถา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๐). **สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย: ภาคประวัติ
และบทร้องเพลงตับ ประวัติเพลงหน้าพาทย์และเพลงโหมโรง**.
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

บุคลากร

ไชยยะ ทางมีศรี. สัมภาษณ์. ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

เสียงไก่ จากลิ้นปี

ขั้นเตรียมอุปกรณ์

๑. ไบตาล
๒. กำพวด
๓. เชือกพัน
๔. มีด
๕. ไม้ขนวน
๖. ชันใส่น้ำ

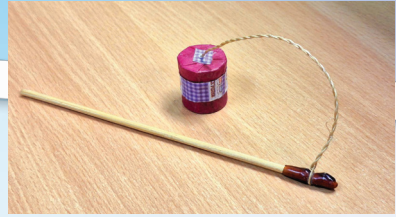
ขั้นตอนการตัดลิ้นปี

๑. ตัดไบตาลเตรียมให้ได้ขนาด
๒. พับไบตาล ๔ ครั้ง ให้ได้กสิบ ๔ กสิบ
๓. ตัดไบตาลให้ได้ขนาดและรูปทรงที่ถูกต้อง
๔. ผูกไบตาลเข้ากับกำพวด

วิธีการทำเสียงไก่

ผู้เป่า เป่าลิ้นปีให้มีเสียงคล้ายเสียงไก่ โดยอมเข้าไปในปากแล้วใช้ลมเป่าลิ้นปี ตามสำนวนเสียงไก่ชั้น เอ๊ก อี้เอ๊ก เอ๊ก

เสียงจกจัน ของเล่นพื้นบ้าน

อุปกรณ์

๑. ไม้ไผ่ตัดขวางเป็นแวนขนาดยาว ๑ นิ้ว
๒. ตะเกียบไม้/ไม้ไผ่เหลาเป็นแท่งเท่าไม้ตะเกียบ ยาวประมาณ ๒๐ ซม.
๓. ยางสน (เคี้ยวให้เหลว)
๔. กระจดาษสีน้ำตาลตัดเป็นวงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๕ นิ้ว (สำหรับปิดด้านบน)
๕. กระจดาษสา, กระจดาษสี, กระจดาษห่อของขวัญ (สำหรับตกแต่ง)
๖. ไม้กลัดขนาดยาว ๐.๕ นิ้ว (ใช้สำหรับเจาะรูตรงกลางหลังกาบแห้งแล้ว)
๗. กาวลาเท็กซ์ ๑ หลอด
๘. เชือก

ขั้นตอนการทำ

๑. เตรียมอุปกรณ์เพื่อเตรียมพร้อมการทำของเล่นจกจัน
๒. เคี้ยวยางสนให้เหลว นำแท่งไม้ไผ่ซุบยางสนโดยเคลือบที่ปลายไม้
๓. นำไม้ไผ่ตัดขวางเป็นแวนขนาดยาว ๑ นิ้ว ที่เตรียมไว้ทาการติดกระจดาษสีน้ำตาล โดยติดหุ้มด้านบนของไม้ไผ่
๔. เมื่อกาบแห้งแล้วให้เจาะรูตรงกลางด้วยเข็มสนหรือไม้ปลายแหลม
๕. จากนั้นตกแต่งด้านข้างให้สวยงามด้วยกระจดาษสีต่าง ๆ
๖. เตรียมไม้กลัด ขนาด ๑ เซนติเมตร พร้อมใช้เชือกผูกปมให้แน่น
๗. ร้อยเชือกที่ผูกกับไม้กลัดเข้าไปในช่องที่เจาะรูไว้แล้ว เพื่อกันไม่ให้เชือกหลุดจากไม้ไผ่ที่ตกแต่งไว้
๘. นำเชือกมาผูกที่ปลายแท่งไม้ไผ่ด้านที่เคลือบยางสนไว้
๙. จะได้จกจันของเล่นตามภาพ

วิทยากร

ภาคเช้า

อบรมเชิงปฏิบัติการ (ตัดล้นปี)

อาจารย์สิงหล สัจจัญ

ข้าราชการบำนาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, อาจารย์พิเศษสาขา
วิชาดนตรีไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคบ่าย

รายการเสวนา

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.พูนพิศ อมาตยกุล

เลขาธิการมูลนิธิราชสุดา

อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟ้าจำรัฐญ

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) พ.ศ. ๒๕๕๗

อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี

ผู้เชี่ยวชาญด้านดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

วงดนตรีสำเนียงเทพฯ ร้านเทพฯ บาร์

นายอุดมเกียรติ เฟ็งอุบล

ดุริยางคศิลปิน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นายสุรสิทธิ์ เขาสถิตย์

ดุริยางคศิลปินอาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นางสาวปัทมา อ้วนล่า

ครู โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๕ เฉลิมพระเกียรติ

นายเบญจภูมิ ท่าฉลาด

ดุริยางคศิลปิน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นายวิโรจน์ รัตนะ

ครู โรงเรียนศึกษานารี

นักดนตรีรับเชิญ

นายกิติศักดิ์ เขาสถิตย์

ดุริยางคศิลปินอาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นายประยงค์ ทองคำ

ดุริยางคศิลป์นานาชาติ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นายศุภชัย สิงห์เถื่อน

ดุริยางคศิลป์นานาชาติ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นาฏศิลป์

นางสาวปวีศา ขุนทอง

ขอขอบพระคุณ

บริษัท เอิร์ธ (ประเทศไทย) จำกัด

บริษัท สยามจุลละมณฑล จำกัด

ดร.สมศักดิ์ ลิขวิวัฒน์ตระกูล

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บริษัท พิบูลย์ชัยน้ำพริกเผาไทยแม่ประนอม จำกัด

นายจิรวัฒน์ สะสมทรัพย์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ (สำนักงานใหญ่)

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

บริษัท ยูอาร์ซี (ประเทศไทย) จำกัด

วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ร้านเทพฯ บาร์

บริษัท ยูไนเต็ทฟุตส์ จำกัด (มหาชน)

ศูนย์สัตว์ทดลองแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะกายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สถานีเพาะชำกล้าไม้พุทธมณฑล

อาจารย์สิงหล - อาจารย์เลียมลักษณ์ สัจจัญ

ว่าที่ร้อยตรีธรรณี สิทธิชัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ศูนย์การเรียนรู้รุ่งอรุณของเล่นพื้นบ้าน

โรงเรียนนาฏดนตรี บ้านละคร

มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะเภสัชศาสตร์

ตรา **แม่ประนอม**
MAIPRANOM BRAND
ORIGINAL AUTHENTIC THAI TASTE

มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

Mahidol University
International College

ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน

ชั้น ๓ อาคารหอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล

ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๘๐๐-๒๖๘๐-๙ ต่อ ๔๒๓๐